ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
PHILIPPE LÉGER
της 30ής Ιουνίου 2005 [1]

1. Μπορούν οι αρμόδιες αρχές κράτους μέλους, όταν υποβάλλεται σ' αυτές από τον κάτοχο διπλώματος κτηθέντος εντός άλλου κράτους μέλους αίτηση χορηγήσεως αδείας ασκήσεως επαγγέλματος, η πρόσβαση στο οποίο εξαρτάται από την κατοχή διπλώματος, να περιορίσουν την άδεια που χορηγούν μόνο για τις δραστηριότητες αυτού του επαγγέλματος που καλύπτονται από το δίπλωμα του οποίου είναι κάτοχος ο αιτών, σύμφωνα με την ισχύουσα στο κράτος μέλος καταγωγής σχετική νομοθεσία, αποκλειομένων των λοιπών δραστηριοτήτων που εμπίπτουν στο εν λόγω επάγγελμα σύμφωνα με την ισχύουσα στο κράτος μέλος υποδοχής σχετική ρύθμιση; Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο ερώτημα αυτό, εξακολουθεί το τελευταίο αυτό κράτος μέλος να μπορεί να αποκλείει μια τέτοια δυνατότητα;

2. Αυτά είναι, κατ' ουσίαν, τα ερωτήματα που έχει υποβάλει το Tribunal Supremo (Ισπανία), στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ των αρμοδίων ισπανικών αρχών και Ιταλού υπηκόου, κατόχου ιταλικού πτυχίου υδραυλικού-μηχανικού, ο οποίος επιθυμεί να ασκήσει στην Ισπανία το επάγγελμα του μηχανικού γεφυροοδοποιίας.

3. Με την υπό κρίση υπόθεση ζητείται από το Δικαστήριο να διασαφηνίσει το περιεχόμενο της αρχής της αναγνωρίσεως των διπλωμάτων, όπως έχει αυτή τεθεί με την οδηγία 89/48/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Δεκεμβρίου 1988, σχετικά με ένα γενικό σύστημα αναγνώρισης των διπλωμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης που πιστοποιούν επαγγελματική εκπαίδευση ελάχιστης διάρκειας τριών ετών [2] (στο εξής: η οδηγία).

I — Νομικό πλαίσιο

Α — *Κοινοτική νομοθεσία*

4. Το έργο του κοινοτικού νομοθέτη, όσον αφορά την αναγνώριση διπλωμάτων, σηματοδοτείται από δύο διαφορετικές προσεγγίσεις, μία τομεακή και μία γενική.

1 — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.

2 — ΕΕ L 19, σ. 16.

5. Η τομεακή προσέγγιση, η οποία υπερίσχυε αρχικώς, σκοπεί, ανά επάγγελμα, αφενός, στον συντονισμό ή την προσέγγιση των όρων επαγγελματικής εκπαιδεύσεως (όπως η διάρκεια και το περιεχόμενό της) και, αφετέρου, στη θέσπιση μεταξύ των κρατών μελών της αρχής της αυτόματης αναγνωρίσεως των διπλωμάτων που περιλαμβάνονται σε κατάλογο (συντεταγμένο με σχετική οδηγία ή καταρτισμένο από τα κράτη μέλη βάσει καθορισμένης από την εν λόγω οδηγία μεθόδου). Αρκετές είναι οι οδηγίες που εκδόθηκαν, μεταξύ 1975 και 1985, προς την κατεύθυνση αυτή όσον αφορά έξι επαγγέλματα υπαγόμενα στον τομέα της υγείας καθώς και όσον αφορά τις δραστηριότητες που έχουν σχέση με τον τομέα της αρχιτεκτονικής.

6. Ενόψει της περιπλοκότητας και της εγγενούς βραδύτητας που χαρακτηρίζει αυτήν τη νομοθετική μέθοδο, δόθηκε προτίμηση σε μια πλέον σφαιρική και εύκαμπτη προσέγγιση ώστε να ικανοποιηθούν ταχύτερα οι προσδοκίες των υπηκόων των κρατών μελών οι οποίοι επιθυμούν να ασκήσουν κάποια ανεξάρτητη ή έμμισθη επαγγελματική δραστηριότητα εντός κράτους μέλους διαφορετικού αυτού όπου απέκτησαν τα επαγγελματικά προσόντα τους.

7. Αυτή ακριβώς είναι η προσέγγιση που πρυτάνευσε κατά την έκδοση της οδηγίας 89/48. Η εν λόγω οδηγία εφαρμόζεται επί των επαγγελμάτων που δεν έχουν αποτελέσει το αντικείμενο ειδικής οδηγίας (θεσπίζουσας όσον αφορά συγκεκριμένο επάγγελμα ένα σύστημα αμοιβαίας αναγνωρίσεως των πτυχίων) [3] και που κατοχυρώνονται νομοθετικώς εντός του κράτους μέλους υποδοχής (δηλαδή εκείνα στα οποία η πρόσβαση ή των οποίων η άσκηση υπό ενός προσώπου, ως ελεύθερου επαγγελματία ή ως μισθωτού εξαρτάται, εντός αυτού του κράτους μέλους, από την κατοχή διπλώματος τριτοβάθμιας εκπαιδεύσεως) [4], στο μέτρο που το κτηθέν εντός κράτους μέλους καταγωγής δίπλωμα επικυρώνει κύκλο σπουδών διαρκείας τουλάχιστον τριών ετών ή αντίστοιχη επαγγελματική εκπαίδευση [5].

8. Όπως προβλέπεται και την πέμπτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας, τα κράτη μέλη διατηρούν την ευχέρεια, για τη διασφάλιση της ποιότητας των παρεχομένων στο έδαφός τους υπηρεσιών, να καθορίζουν το ελάχιστο επίπεδο των προσόντων που είναι αναγκαία για την άσκηση των επαγγελμάτων ως προς

3 — Βλ. άρθρο 2, δεύτερο εδάφιο, της οδηγίας.

4 — Το άρθρο 2, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας, προβλέπει ότι η εν λόγω οδηγία εφαρμόζεται στους υπηκόους κράτους μέλους (τους οποίους θα ονομάζω στο εξής για λόγους ευκολίας ως «κοινοτικούς υπηκόους») που επιθυμούν να ασκήσουν ως ελεύθεροι επαγγελματίες ή ως μισθωτοί νομοθετικώς κατοχυρωμένο επάγγελμα εντός του κράτους μέλους υποδοχής. Το άρθρο 1, στοιχείο γ΄, της οδηγίας αυτής, ορίζει ότι, ως νομοθετικώς κατοχυρωμένο επάγγελμα νοείται «η δραστηριότητα ή το σύνολο νομοθετικώς κατοχυρωμένων επαγγελματικών δραστηριοτήτων που αποτελούν το επάγγελμα αυτό σε ένα κράτος μέλος». Στο στοιχείο δ΄ του ίδιου άρθρου διευκρινίζεται ότι ως νομοθετικώς κατοχυρωμένη δραστηριότητα νοείται «η επαγγελματική δραστηριότητα για την *πρόσβαση* στην οποία, την *άσκησή* της ή για έναν τρόπο εξασκήσεώς της, σε ένα κράτος μέλος απαιτείται, αμέσως ή εμμέσως, βάσει νομοθετικών, κανονιστικών ή διοικητικών διατάξεων, η κατοχή διπλώματος». Στα ανωτέρω προστίθεται ότι η άσκηση δραστηριότητας βάσει επαγγελματικού τίτλου αποτελεί τρόπο ασκήσεως μιας νομικώς ρυθμιζομένης επαγγελματικής δραστηριότητας όταν η κατοχή αυτού του τίτλου επιτρέπεται μόνο στους κατόχους συγκεκριμένου διπλώματος. Επομένως, πρέπει να γίνει διάκριση της πρόσβασης σε επαγγελματική δραστηριότητα από την άσκησή της. Λέγεται ότι μια επαγγελματική δραστηριότητα είναι νομοθετικώς κατοχυρωμένη όσον αφορά την *πρόσβαση* σ' αυτήν όταν η άσκησή της γενικώς, ανεξαρτήτως των σχετικών λεπτομερειών (π.χ., βάσει του τάδε ή δείνα επαγγελματικού τίτλου ή εκπαιδεύσεως), εξαρτάται από την κατοχή διπλώματος. Λέγεται ότι μία επαγγελματική δραστηριότητα είναι νομοθετικώς κατοχυρωμένη, όσον αφορά την *άσκησή* της όταν η άσκηση αυτή βάσει συγκεκριμένου τρόπου (όπως η χρήση συγκεκριμένου επαγγελματικού τίτλου ή επαγγελματικής εκπαιδεύσεως), αφού ήδη έχει επιτραπεί η πρόσβαση σ' αυτήν, εξαρτάται από την κατοχή διπλώματος. Σχετικά με τις παρενέργειες της διακρίσεως αυτής, βλ. Pertek, J., «Reconnaissance des diplômes organisée par des directives», Εκδόσεις Juris-Classeur, 1998, τεύχος 720, σημεία 40 έως 69 και 144 έως 149.

5 — Βλ. άρθρο 1, στοιχείο α΄, της οδηγίας, σε σχέση με την τρίτη αιτιολογική σκέψη αυτής.

τα οποία καμιά τέτοιου είδους επιταγή δεν έχει επιβληθεί από την ειδική οδηγία [6]. Ωστόσο, σύμφωνα με την ίδια αιτιολογική σκέψη, τα εν λόγω κράτη δεν μπορούν να επιβάλλουν στον υπήκοο κράτους μέλους την απόκτηση προσόντων που τα εν λόγω κράτη μέλη περιορίζονται γενικώς να καθορίζουν σε αναφορά με τα διπλώματα αυτά που χορηγούν στα πλαίσια του εθνικού εκπαιδευτικού τους συστήματος, ενώ ο ενδιαφερόμενος έχει ήδη αποκτήσει το σύνολο ή μέρος των προσόντων αυτών σε άλλο κράτος μέλος, οπότε κάθε κράτος μέλος υποδοχής, στο οποίο είναι κατοχυρωμένο νομοθετικά ένα επάγγελμα, είναι υποχρεωμένο να λαμβάνει υπόψη του τα προσόντα που έχουν αποκτηθεί σε άλλο κράτος μέλος και να εκτιμά αν αυτά αντιστοιχούν στα προσόντα που αυτό απαιτεί.

9. Το περιεχόμενο της υποχρεώσεως αυτής διευκρινίζεται στο άρθρο 3, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας ως εξής

«Όταν, στο κράτος μέλος υποδοχής, η πρόσβαση σε νομοθετικά κατοχυρωμένο επάγγελμα ή η εξάσκησή του προϋποθέτει την κατοχή διπλώματος, η αρμόδια αρχή δεν μπορεί να αρνείται σε υπήκοο κράτους μέλους την πρόσβαση στο επάγγελμα αυτό ή την εξάσκησή του, υπό τους ίδιους όρους με τους ημεδαπούς, επικαλούμενη την έλλειψη προσόντων:

α) αν ο αιτών κατέχει το δίπλωμα που επιβάλλεται από άλλο κράτος μέλος για την πρόσβαση στο εν λόγω επάγγελμα ή την εξάσκησή του στο έδαφός του και το οποίο έχει ληφθεί σε ένα κράτος μέλος, ή

β) αν ο αιτών έχει εξασκήσει το επάγγελμα αυτό με πλήρη απασχόληση επί δύο έτη κατά τη διάρκεια των δέκα τελευταίων ετών σε άλλο κράτος μέλος που δεν κατοχυρώνει νομοθετικά αυτό το επάγγελμα, κατά την έννοια του άρθρου 1 στοιχείο γ) και του άρθρου 1 στοιχείο δ) εδάφιο πρώτο, και έχει αποκτήσει έναν ή περισσότερους τίτλους εκπαίδευσης:

— που έχουν χορηγηθεί από αρμόδια αρχή κράτους μέλους [...],

— από τους οποίους προκύπτει ότι ο κάτοχός τους παρακολούθησε με επιτυχία κύκλο σπουδών μετά τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, διάρκειας τουλάχιστον τριών ετών, ή ισοδύναμης διάρκειας με ελαστική παρακολούθηση, σε πανεπιστήμιο ή ανώτατο εκπαιδευτικό ίδρυμα ή άλλο ίδρυμα του αυτού εκπαιδευτικού επιπέδου [...], και

— που προετοίμασαν τον αιτούντα για την εξάσκηση του εν λόγω επαγγέλματος.

[...]».

6 — Ομοίως, στη δέκατη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας αυτής διευκρινίζεται ότι στόχος της εν λόγω οδηγίας «δεν είναι ούτε η τροποποίηση των επαγγελματικών κανόνων, συμπεριλαμβανομένων των δεοντολογικών, που ισχύουν για κάθε άνθρωπο που ασκεί επάγγελμα στο έδαφος κράτους μέλους, ούτε η εξαίρεση των μεταναστών από την εφαρμογή αυτών των κανόνων· [...] το εν λόγω σύστημα προβλέπει απλώς κατάλληλα μέτρα που εξασφαλίζουν ότι ο μετανάστης συμμορφώνεται προς τους επαγγελματικούς κανόνες του κράτους μέλους υποδοχής».

10. Θέτοντας αυτήν την αρχή της αμοιβαίας αναγνωρίσεως των διπλωμάτων, η οδηγία επιρρωννύει το δικαίωμα των υπηκόων των κρατών μελών της Κοινότητας να χρησιμοποιούν τις επαγγελματικές γνώσεις τους εντός ολοκλήρου του κράτους μέλους και, κατά συνέπεια, τελειοποιεί και ταυτοχρόνως ενισχύει το δικαίωμά τους για την απόκτηση τέτοιων γνώσεων όπου αυτοί το επιθυμούν [7].

11. Δεδομένης της αρχής αυτής, το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας διευκρινίζει ότι «το άρθρο 3 δεν θίγει την ευχέρεια του κράτους μέλους υποδοχής να απαιτεί επίσης από τον αιτούντα:

α) [είτε] να αποδεικνύει ότι διαθέτει επαγγελματική πείρα [ορισμένου χρόνου], όταν η διάρκεια της εκπαίδευσης την οποία επικαλείται, σύμφωνα με το άρθρο 3 στοιχεία α΄ και β΄, είναι κατά ένα τουλάχιστον έτος κατώτερη από τη διάρκεια που απαιτείται στο κράτος μέλος υποδοχής [...]

[...]

β) [είτε ότι έχει] πραγματοποιήσει πρακτική άσκηση προσαρμογής [8], επί τρία έτη κατ' ανώτατο όριο, ή [που έχει] υποβληθεί σε δοκιμασία επάρκειας [9]:

— όταν η εκπαίδευση την οποία έχει λάβει, σύμφωνα με το άρθρο 3 στοιχεία α΄ και β΄, αφορά τομείς γνώσεων ουσιωδώς διαφορετικούς από εκείνους που καλύπτονται από το δίπλωμα που απαιτείται στο κράτος μέλος υποδοχής, ή

— όταν, στην περίπτωση που προβλέπεται στο άρθρο 3 στοιχείο β), το νομοθετικά κατοχυρωμένο επάγγελμα στο κράτος μέλος υποδοχής περιλαμβάνει μία ή περισσότερες νομοθετικά κατοχυρωμένες επαγγελματικές δραστηριότητες που δεν υφίστανται στο επάγγελμα που ασκεί ο αιτών στο κράτος μέλος καταγωγής ή προέλευσης και χαρακτηριστικό της διαφοράς είναι ειδική εκπαίδευση που απαιτείται στο κράτος μέλος υποδοχής και που αφορά τομείς γνώσεων ουσιωδώς διαφορετικούς από εκείνους που καλύπτονται από τον ή τους τίτλους, που προσκομίζει ο αιτών [...]».

7 — Δέκατη τρίτη αιτιολογική σκέψη.

8 — Το άρθρο 1, στοιχείο στ΄, της οδηγίας ορίζει την πρακτική άσκηση προσαρμογής ως την άσκηση νομοθετικώς κατοχυρωμένου επαγγέλματος που πραγματοποιείται στο κράτος μέλος υποδοχής υπό την ευθύνη αναγνωρισμένου επαγγελματία και που συνοδεύεται, ενδεχομένως, από συμπληρωματική εκπαίδευση.

9 — Το άρθρο 1, στοιχείο ζ΄, της οδηγίας ορίζει τη δοκιμασία επάρκειας ως έλεγχο που αφορά αποκλειστικά τις επαγγελματικές γνώσεις του αιτούντος, ασκείται δε από τις αρμόδιες αρχές του κράτους μέλους υποδοχής με σκοπό να εκτιμηθεί η ικανότητα του αιτούντος να ασκήσει νομοθετικώς κατοχυρωμένο στο εν λόγω κράτος μέλος επάγγελμα. Για τη διευκόλυνση του ελέγχου αυτού, οι εν λόγω αρχές καταρτίζουν κατάλογο των τομέων γνώσεων οι οποίοι, βάσει συγκρίσεως μεταξύ της απαιτουμένης στο κράτος τους εκπαιδεύσεως και αυτής που έχει αποκτηθεί από τον αιτούντα, δεν καλύπτονται από το δίπλωμα ή τον ή τους τίτλους που επικαλείται ο αιτών. Η δοκιμασία επάρκειας αφορά μόνο τους τομείς αυτού του καταλόγου των οποίων η γνώση είναι ουσιώδης προϋπόθεση για τη δυνατότητα ασκήσεως του οικείου επαγγέλματος εντός του κράτους μέλους υποδοχής.

12. Το άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο β΄, δεύτερο εδάφιο, της οδηγίας θέτει τον κανόνα κατά τον οποίο «εάν το κράτος μέλος της υποδοχής κάνει χρήση αυτής της δυνατότητας, οφείλει να παρέχει στον αιτούντα την επιλογή μεταξύ πρακτικής άσκησης και προσαρμογής και δοκιμασίας επάρκειας». Στην ένατη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας αυτής υπογραμμίζεται η σημασία τέτοιων μέτρων: «[...] και οι δυο δοκιμασίες [η πρακτική άσκηση προσαρμογής και η δοκιμασία επάρκειας] έχουν ως αποτέλεσμα τη βελτίωση της κατάστασης στον τομέα της αμοιβαίας αναγνώρισης των διπλωμάτων μεταξύ των κρατών μελών και, συνεπώς, τη διευκόλυνση της ελεύθερης κυκλοφορίας των ανθρώπων στο εσωτερικό της Κοινότητας· [...] στόχος τους είναι η αξιολόγηση της ικανότητας του μετανάστη, ο οποίος έχει ήδη εκπαιδευθεί επαγγελματικά σε άλλο κράτος μέλος, να προσαρμοστεί στο νέο επαγγελματικό περιβάλλον».

13. Το άρθρο 7 της οδηγίας διασαφηνίζει το περιεχόμενο των δικαιωμάτων που παρέχονται από το κράτος μέλος αποδοχής στον αιτούντα λόγω της αναγνωρίσεως των προσόντων του τελευταίου. Οι παράγραφοι 1 και 2 του εν λόγω άρθρου επιβάλλουν στην αρμόδια αρχή του κράτους μέλους υποδοχής την υποχρέωση αναγνωρίσεως, στους υπηκόους των κρατών μελών, που πληρούν τις προϋποθέσεις για την πρόσβαση και άσκηση νομοθετικώς κατοχυρωμένου επαγγέλματος στο έδαφός του, του δικαιώματος να φέρουν τον επαγγελματικό τίτλο του εν λόγω κράτους που αντιστοιχεί σ' αυτό το επάγγελμα καθώς και το δικαίωμα να χρησιμοποιούν τον ακαδημαϊκό τίτλο της εκπαιδεύσεως που έχουν νομίμως αποκτήσει στο κράτος μέλος καταγωγής και τη συντετμημένη απόδοσή του στη γλώσσα του κράτους αυτού. Στην τελευταία αυτήν περίπτωση προβλέπεται ότι το κράτος μέλος υποδοχής θα μπορούσε να επιβάλει όπως αυτός ο τίτλος εκπαιδεύσεως ακολουθείται από την ονομασία και τον τόπο του ιδρύματος ή της εξεταστικής επιτροπής που το χορήγησε.

14. Παρόμοιες διατάξεις προβλέπονται από την οδηγία 92/51/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 18ης Ιουνίου 1992, σχετικά με ένα δεύτερο γενικό σύστημα το οποίο συμπληρώνει την οδηγία 89/48 [10]. Αυτή η οδηγία 92/51 εφαρμόζεται, υπό την επιφύλαξη της υπάρξεως ειδικής οδηγίας, στα επαγγέλματα όπου η σχετική πρόσβαση και άσκηση εξαρτάται εντός του κράτους μέλους υποδοχής από την κατοχή διπλώματος τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, στο μέτρο που ο δικαιούχος του αποκτηθέντος εντός του κράτους μέλους καταγωγής διπλώματος έχει συμπληρώσει κύκλο μεταδευτεροβάθμιων σπουδών διαρκείας μεγαλύτερης ή ίσης του ενός έτους και κατώτερης των τριών ετών ή ισοδύναμη εκπαίδευση.

B — *Η εθνική νομοθεσία*

15. Από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι η οδηγία μεταφέρθηκε στο εσωτερικό δίκαιο της Ισπανίας με το βασιλικό διάταγμα 1665/1991, της 25ης Οκτωβρίου 1991 [11].

16. Ειδικότερα, το άρθρο 4, παράγραφος 1, του εν λόγω διατάγματος έχει μεταφέρει στο ισπανικό δίκαιο το άρθρο 3, στοιχείο α΄, της οδηγίας ως εξής: «Για την πρόσβαση στις δραστηριότητες νομοθετικώς κατοχυρωμένου επαγγέλματος αναγνωρίζονται στην Ισπανία και παράγουν αποτελέσματα που είναι τα ίδια με αυτά του ισπανικού διπλώ-

10 — ΕΕ L 209, σ. 25.

11 — *BOE* αριθ. 280, της 22ας Νοεμβρίου 1991, σ. 37916.

ματος που αντιστοιχεί στα αποκτηθέντα εντός των κρατών μελών διπλώματα που παρέχουν τη δυνατότητα στους κατόχους τους να ασκούν εκεί το ίδιο αυτό επάγγελμα.»

17. Εξάλλου, το άρθρο 5, στοιχείο β΄, του ίδιου διατάγματος προβλέπει, σύμφωνα με το άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο β΄, της εν λόγω οδηγίας, ότι η αναγνώριση των διπλωμάτων μπορεί να εξαρτηθεί από τη συμπλήρωση, κατ' επιλογήν του αιτούντος, δοκιμασίας επάρκειας ή πρακτικής ασκήσεως προσαρμογής, όταν η πραγματοποιηθείσα εκπαίδευση περιλαμβάνει μαθήματα ουσιωδώς διαφορετικά από αυτά που καλύπτει το απαιτούμενο ισπανικό δίπλωμα ή όταν το σχετικό επάγγελμα περιλαμβάνει στην Ισπανία μία ή περισσότερες επαγγελματικές δραστηριότητες που δεν υφίστανται όσον αφορά αυτό το ίδιο επάγγελμα στο κράτος μέλος καταγωγής και όταν αυτή η διαφορά υπογραμμίζεται από την ειδική εκπαίδευση που απαιτείται από την ισχύουσα ισπανική νομοθεσία και αφορά τομείς ουσιωδώς διαφορετικούς από αυτούς που καλύπτονται από τα διπλώματα που παρουσιάζει ο αιτών [12].

18. Από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει επίσης ότι, στην Ισπανία, το επάγγελμα του μηχανικού γεφυροοδοποιίας είναι ένα νομοθετικώς κατοχυρωμένο επάγγελμα, υπό την έννοια ότι η πρόσβαση σ' αυτό και η άσκησή του εξαρτώνται από την κατοχή ενός διπλώματος, αυτού του μηχανικού γεφυροοδοποιίας [13]. Η μεταδευτεροβάθμια εκπαίδευση που απαιτείται για την απόκτηση ενός τέτοιου διπλώματος είναι διαρκείας έξι μηνών [14].

19. Το επάγγελμα αυτό καλύπτει, στην Ισπανία, ένα ευρύ πεδίο δραστηριοτήτων, όπως ο σχεδιασμός και η κατασκευή υδραυλικών εγκαταστάσεων, η υποδομή για χερσαίες, θαλάσσιες ή ποτάμιες μεταφορές καθώς και η προστασία των ακτών και του περιβάλλοντος και η χωροταξία, συμπεριλαμβανομένης της πολεοδομίας [15].

II — Πραγματικά περιστατικά και διαδικασία της κύριας δίκης

20. Στις 27 Ιουνίου 1996 ο Giuliano Mauro Imo, Ιταλός υπήκοος, ζήτησε από την αρμόδια ισπανική αρχή (συγκεκριμένα το Υπουργείο Αναπτύξεως) την αναγνώριση

12 — Βλ. απόφαση περί παραπομπής, γαλλική μετάφραση, σ. 14 έως 16, καθώς και παρατηρήσεις της Ισπανικής Κυβερνήσεως, σ. 3.

13 — Βλ. απόφαση περί παραπομπής, γαλλική μετάφραση, σ. 13 και 17. Το αιτούν δικαστήριο δεν διευκρινίζει ακριβώς κατά ποίο τρόπο το επάγγελμα του μηχανικού γεφυροοδοποιίας είναι νομοθετικώς κατοχυρωμένο στην Ισπανία. Ωστόσο, εφόσον η *πρόσβαση* στο επάγγελμα αυτό φαίνεται να εξαρτάται από την κατοχή διπλώματος μηχανικού γεφυροοδοποιίας, υποθέτω ότι η *άσκηση* του επαγγέλματος αυτού υπό τον επαγγελματικό τίτλο «μηχανικός γεφυροοδοποιίας» εξαρτάται επίσης από την κατοχή τέτοιου διπλώματος. Πράγματι, η νομοθετική κατοχύρωση ενός επαγγέλματος όσον αφορά την πρόσβαση σε αυτό συμβαδίζει γενικώς με νομοθετική κατοχύρωση σχετικά με την άσκησή του. Βλ. Pertek, J., αυτόθι, σ. 53.

14 — Βλ. απόφαση περί παραπομπής, γαλλική μετάφραση, σ. 3.

15 — Αυτόθι, σ. 13 και 14.

του ιταλικού διπλώματός του υδραυλικού-μηχανικού προκειμένου να ασκήσει στην Ισπανία το επάγγελμα του μηχανικού γεφυροοδοποιίας [16].

21. Στο πλαίσιο της εξετάσεως της αιτήσεως αυτής, το Υπουργείο Αναπτύξεως διαβουλεύθηκε με άλλα υπουργεία (το Υπουργείο Περιβάλλοντος και το Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού) καθώς και το Colegio de Ingenieros de Caminos, Canales y Puertos (Επαγγελματικός σύλλογος των μηχανικών γεφυροοδοποιίας, στο εξής: Colegio).

22. Αφού συνέκρινε την αποκτηθείσα στην Ιταλία από τον αιτούντα εκπαίδευση, για την απόκτηση του προβαλλομένου διπλώματος υδραυλικού-μηχανικού και του διπλώματος που χορηγείται στην Ισπανία, στον τομέα της μελέτης και σχεδιασμού ακτών, όσον αφορά την απόκτηση του διπλώματος μηχανικού γεφυροοδοποιίας, το Υπουργείο Περιβάλλοντος (και συγκεκριμένα η γενική διεύθυνση ακτών) διαπίστωσε την ύπαρξη ορισμένων διαφορών μεταξύ αυτών των δύο τύπων εκπαιδεύσεως. Σχετικώς, το εν λόγω υπουργείο συμπέρανε ότι, για την αναγνώριση του διπλώματός του στην Ισπανία, ο αιτών όφειλε να έχει προηγουμένως πραγματοποιήσει πρακτική άσκηση προσαρμογής ή να έχει υποβληθεί σε δοκιμασία επαρκείας.

23. Υπό την ίδια αυτή έννοια, το Colegio θεώρησε ότι η αποκτηθείσα από τον αιτούντα εκπαίδευση παρουσίαζε σημαντικά κενά (ιδίως στον τομέα της περιβαλλοντικής, υγειονομικής και γεφυροκατασκευαστικής μηχανικής, που, σε συνδυασμό με την έλλειψη επαγγελματικής πείρας του τελευταίου, θα καθιστούσαν απρόσφορη την αναγνώριση του υπ' αυτού προβαλλομένου διπλώματος.

24. Όσο για το Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού, αυτό δεν απάντησε στο αίτημα για διαβούλευση που του είχε απευθυνθεί. Ωστόσο, από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι, σε ανάλογες προς αυτήν της κύριας δίκης περιπτώσεις, το εν λόγω υπουργείο είχε εκτιμήσει ότι η κατοχή του ιταλικού διπλώματος υδραυλικού-μηχανικού αρκούσε ώστε να επιτραπεί στον κάτοχό του να έχει πρόσβαση, στην Ισπανία, στο επάγγελμα του μηχανικού γεφυροοδοποιίας, χωρίς να παρίσταται ανάγκη να απαιτηθεί προηγουμένως από τον τελευταίο η πραγματοποίηση πρακτικής ασκήσεως προσαρμογής ή η υποβολή σε δοκιμασία επαρκείας [17].

25. Με απόφαση της 4ης Νοεμβρίου 1996, το Υπουργείο Αναπτύξεως αναγνώρισε τελικώς το δίπλωμα του αιτούντος και του επέτρεψε να έχει πρόσβαση, στην Ισπανία, στο επάγγελμα του μηχανικού γεφυροοδοποιίας.

16 — Το αιτούν δικαστήριο αναφέρει ότι ο αιτών επιθυμεί «να ασκήσει» στην Ισπανία το επάγγελμα του μηχανικού γεφυροοδοποιίας. Ωστόσο, φαίνεται ότι επεδίωκε πρωτίστως να έχει πρόσβαση στο επάγγελμα αυτό εντός αυτού του κράτους μέλους κατά την έννοια της οδηγίας, παρά να το ασκήσει υπό συγκεκριμένη μορφή αφού θα είχε ήδη επιτύχει την πρόσβαση (π.χ. κάνοντας χρήση του επαγγελματικού τίτλου του μηχανικού γεφυροοδοποιίας). Επομένως, για τις ανάγκες της εξετάσεως της υποθέσεως αυτής, υποθέτω ότι η διαφορά της κύριας δίκης επικεντρώνεται στο θέμα της προσβάσεως στο εν λόγω επάγγελμα, κατά την έννοια της οδηγίας, παρά στην άσκηση αυτού. Υπό αυτήν ακριβώς την έννοια αντιλαμβάνομαι τα πραγματικά και διαδικαστικά στοιχεία που εκτίθενται στην απόφαση περί παραπομπής καθώς και τα σχετικά προδικαστικά ερωτήματα.

17 — Βλ. απόφαση περί παραπομπής, γαλλική μετάφραση, σ. 6.

26. Το Colegio άσκησε προσφυγή ακυρώσεως κατά της αποφάσεως αυτής ενώπιον της αρμόδιας για διοικητικές διαφορές Audiencia Nacional. Προς στήριξη της προσφυγής αυτής, το Colegio ισχυρίστηκε, αφενός, ότι η εκπαίδευση του Imo στην Ιταλία δεν αντιστοιχούσε σ' αυτήν που απαιτείται στην Ισπανία για την πρόσβαση στο επάγγελμα του μηχανικού γεφυροοδοποιίας και, αφετέρου, ότι το επάγγελμα αυτό περιελάμβανε, στο τελευταίο αυτό κράτος μέλος, δραστηριότητες μη καλυπτόμενες από το επάγγελμα του υδραυλικού-μηχανικού, όπως αυτό υφίστατο στο πρώτο κράτος μέλος.

27. Η εν λόγω προσφυγή απορρίφθηκε με απόφαση της 1ης Απριλίου 1998, με την αιτιολογία, αφενός, ότι το ιταλικό δίπλωμα υδραυλικού-μηχανικού παρέχει δικαίωμα προσβάσεως, στην Ιταλία, στο ίδιο επάγγελμα με αυτό του μηχανικού γεφυροοδοποιίας, όπως προβλέπεται στην Ισπανία, και, αφετέρου, ότι η εκπαίδευση του κατόχου τέτοιου διπλώματος περιλαμβάνει τα βασικά μαθήματα που απαιτούνται, στο τελευταίο κράτος μέλος, όσον αφορά το επάγγελμα του μηχανικού γεφυδοοδοποιίας.

28. Το Colegio άσκησε ενώπιον του Tribunal Supremo αναίρεση κατά της αποφάσεως αυτής. Προς στήριξη της αναιρέσεώς του, το Colegio υποστηρίζει εκ νέου, αφενός, ότι το επάγγελμα του μηχανικού γεφυροοδοποιίας (στην Ισπανία) είναι διαφορετικό αυτού του υδραυλικού-μηχανικού (στην Ιταλία) και, αφετέρου, ότι αυτή η διαφορά σε επίπεδο δραστηριοτήτων έχει ως αποτέλεσμα σημαντική διαφορά σε επίπεδο εκπαίδευσης. Πράγματι, η εκπαίδευση του ενδιαφερομένου στην Ιταλία παρουσιάζει κενά, ακόμη και όσον αφορά τη μελέτη και σχεδιασμό ακτών, ενώ ο τομέας αυτός είναι το μόνο από τα πολλά βασικά μαθήματα της ισπανικής εκπαιδεύσεως του μηχανικού γεφυροοδοποιίας που ο τελευταίος έχει σπουδάσει. Επομένως, σύμφωνα με το Colegio, η σχετική ισπανική εκπαίδευση καλύπτει μαθήματα ουσιωδώς διαφορετικά από αυτά που ο Imo διδάχθηκε στο πλαίσιο της εκπαιδεύσεώς του στην Ιταλία.

29. Ούτως εχόντων των πραγμάτων, μολονότι το Colegio αντιτίθεται στο να επιτραπεί στον ενδιαφερόμενο η πρόσβαση στο σύνολο των δραστηριοτήτων του επαγγέλματος του μηχανικού γεφυροοδοποιίας, δεν έχει ωστόσο αντίρρηση να γίνει αυτό όσον αφορά μέρος μόνο αυτών των δραστηριοτήτων, στον τομέα της υδραυλικής, που αντιστοιχεί στο δίπλωμά του.

III — Τα προδικαστικά ερωτήματα

30. Ενόψει των υποστηριζομένων από τους διαδίκους της κύριας δίκης θέσεων, το Tribunal Supremo αποφάσισε την αναστολή της ενώπιόν του διαδικασίας και την υποβολή στο Δικαστήριο των ακολούθων προδικαστικών ερωτημάτων:

«1) Έχει το άρθρο 3, στοιχείο α΄, σε συνδυασμό με το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 89/48/ΕΟΚ, της 21ης Δεκεμβρίου 1988, σχετικά με ένα γενικό σύστημα αναγνώρισης των διπλωμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης που πιστο-

ποιούν επαγγελματική εκπαίδευση ελάχιστης διάρκειας τριών ετών, την έννοια ότι παρέχεται στο κράτος υποδοχής η δυνατότητα να προβεί σε περιορισμένη αναγνώριση των επαγγελματικών προσόντων αιτούντος ο οποίος διαθέτει δίπλωμα Ingegnere civile idraulico [υδραυλικού-μηχανικού] (που έχει χορηγηθεί στην Ιταλία) και ο οποίος επιθυμεί να ασκήσει το επάγγελμα αυτό εντός άλλου κράτους μέλους του οποίου η νομοθεσία αναγνωρίζει ως νομοθετικώς κατοχυρωμένο επάγγελμα αυτό του Ingeniero de Caminos, Canales y Puertos [μηχανικός γεφυροοδοποιίας]; Θεωρείται δεδομένο ότι το τελευταίο αυτό επάγγελμα περιλαμβάνει, στο κράτος υποδοχής, δραστηριότητες που δεν είναι πάντοτε αντίστοιχες προς το δίπλωμα του αιτούντος και που η βεβαιούμενη από το τελευταίο εκπαίδευση δεν περιλαμβάνει ορισμένα βασικά μαθήματα που απαιτούνται γενικώς για τη χορήγηση του διπλώματος του μηχανικού γεφυροοδοποιίας στο κράτος υποδοχής.

συνεπάγεται ότι η άσκηση του επαγγέλματος εξαρτάται από δυσανάλογες πρόσθετες απαιτήσεις;»

31. Το αιτούν δικαστήριο διευκρίνισε ότι η έκφραση «περιορισμένη αναγνώριση επαγγελματικών προσόντων» (που χρησιμοποιείται και στα δυο ερωτήματα) πρέπει να νοηθεί ως αναγνώριση που επιτρέπει στον αιτούντα την πρόσβαση μόνο στον τομέα δραστηριοτήτων που αντιστοιχεί στο δίπλωμά του (υδραυλικού-μηχανικού), που εμπίπτει γενικότερα στο επάγγελμα του μηχανικού γεφυροοδοποιίας (όπως είναι νομοθετικώς κατοχυρωμένο στο κράτος μέλος υποδοχής), χωρίς ο εν λόγω αιτών να υπόκειται στις πρόσθετες απαιτήσεις που προβλέπονται από το άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο β΄ της οδηγίας [18].

2) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο πρώτο ερώτημα, είναι σύμφωνος προς τα άρθρα 39 [ΕΚ] και 43 ΕΚ ο περιορισμός του δικαιώματος των αιτούντων που σκοπεύουν να ασκήσουν το επάγγελμά τους, ως ελεύθεροι επαγγελματίες ή ως μισθωτοί, σε άλλο κράτος μέλος εκτός αυτού όπου απέκτησαν τα επαγγελματικά προσόντα τους, κατά τρόπο ώστε το κράτος υποδοχής να μπορεί να αποκλείσει, μέσω της εσωτερικής νομοθεσίας του, την περιορισμένη αναγνώριση των επαγγελματικών προσόντων σε περίπτωση που μια τέτοια απόφαση, η οποία είναι καταρχήν σύμφωνη προς το άρθρο 4 της οδηγίας 89/48/ΕΟΚ,

32. Το Tribunal Supremo έχει επίσης επισημάνει ότι η διαφορά της κύριας δίκης εντάσσεται, ειδικότερα, στην τυπική περίπτωση που προβλέπεται από το άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο β΄, πρώτο εδάφιο, δεύτερη παύλα, της οδηγίας [19].

18 — Βλ. απόφαση περί παραπομπής, γαλλική μετάφραση, σ. 24 και 25.

19 — Αυτόθι, σ. 18 και 19.

IV — Ανάλυση

33. Θα εξετάσω, καταρχάς, το πρώτο ερώτημα και, στη συνέχεια, ενδεχομένως, το δεύτερο

Α — *Επί του πρώτου ερωτήματος*

34. Με το πρώτο του ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί κατ' ουσίαν να μάθει αν αντίκειται προς τις συνδυασμένες διατάξεις των άρθρων 3, στοιχείο α΄, και 4, παράγραφος 1, στοιχείο β΄, πρώτο εδάφιο, δεύτερη παύλα, της οδηγίας το να μπορούν οι αρμόδιες αρχές κράτους μέλους, όταν έχει υποβληθεί σ' αυτές αίτηση εκ μέρους κατόχου διπλώματος αποκτηθέντος εντός άλλου κράτους μέλους, να του επιτραπεί η πρόσβαση σε επάγγελμα σχετικά με το οποίο η πρόσβαση σ' αυτό ή η άσκηση αυτού εξαρτάται, εντός αυτού του κράτους μέλους υποδοχής, από την κατοχή διπλώματος, να κάνουν εν μέρει δεκτή μια τέτοια αίτηση, εφόσον συναινεί ο ενδιαφερόμενος, απαλλάσσοντας τον τελευταίο από την υποχρέωση πραγματοποιήσεως πρακτικής ασκήσεως προσαρμογής ή υποβολής σε δοκιμασία επαρκείας και περιορίζοντας ως αντάλλαγμα την έκταση της αδείας που χορηγούν μόνο στις δραστηριότητες αυτού του επαγγέλματος στις οποίες παρέχει πρόσβαση το δίπλωμα του αιτούντος, σύμφωνα με τη νομοθεσία που ισχύει στο κράτος μέλος εντός του οποίου έχει αποκτηθεί το εν λόγω δίπλωμα, αποκλειομένων των λοιπών δραστηριοτήτων που εμπίπτουν στο εν λόγω επάγγελμα σύμφωνα με την ισχύουσα στο εν λόγω κράτος μέλος υποδοχής νομοθεσία.

35. Πρέπει, ευθύς εξαρχής, να σημειωθεί ότι, στο πλαίσιο της διαφοράς της κύριας δίκης, ισχύον σύστημα αναγνωρίσεως των διπλωμάτων είναι αυτό που έχει θεσπιστεί με την οδηγία. Πράγματι, δεν υφίσταται ειδική οδηγία σχετικά με το επάγγελμα του μηχανικού [20]. Εξάλλου, υποθέτω ότι τυγχάνει εφαρμογής μόνο η οδηγία, αποκλειομένης της οδηγίας 92/51, στο μέτρο που το δίπλωμα του οποίου ζητείται η αναγνώριση επικυρώνει, καθώς φαίνεται, κύκλο σπουδών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης τριών ετών [21].

36. Υποθέτω επίσης ότι, στην Ιταλία, το επάγγελμα του υδραυλικού-μηχανικού αποτελεί ένα νομοθετικώς κατοχυρωμένο επάγγελμα, κατά την έννοια της οδηγίας, οπότε εφαρμόζονται οπωσδήποτε, στο πλαίσιο της διαφοράς της κύριας δίκης, τα άρθρα 3, στοιχείο α΄, και 4, παράγραφος 1, στοιχείο β΄, πρώτο εδάφιο, δεύτερη παύλα, αυτής [22].

37. Δεδομένων των στοιχείων αυτών, θα ασχοληθώ με το πρώτο ερώτημα, εξετάζοντας, διαδοχικώς, το κείμενο αυτών των

20 — Φαίνεται ότι η ιδέα της εκδόσεως ειδικής οδηγίας για το επάγγελμα του μηχανικού υφίσταται ήδη από το 1969, πλην όμως ουδέποτε ευδοκίμησε. Σχετικώς, βλ. Hamelin, R., «La proposition de directive relative au titre d'ingénieur», *L'enseignement supérieur et la dimension européenne*, Économica, 1989, σ. 31 έως 41.

21 — Σύμφωνα με στοιχεία που παρέσχε το Colegio στο αιτούν δικαστήριο, η εκπαίδευση μηχανικού που επικαλείται ο αιτών είναι διαρκείας πέντε ετών (βλ. απόφαση περί παραπομπής, γαλλική μετάφραση, σ. 3). Βλ., υπό την ιδία έννοια, Hamelin, R., αυτόθι, σ. 33.

22 — Σε περίπτωση που δεν θα συνέβαινε κάτι τέτοιο, επισημαίνω ότι θα εφαρμοζόταν μόνο το άρθρο 3, στοιχείο β΄ [και όχι το ίδιο άρθρο, στοιχείο α΄], και το άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο α΄, ή στοιχείο β΄, πρώτο εδάφιο, πρώτη ή τρίτη παύλα, της οδηγίας (ενώ διευκρινίζεται ότι η τρίτη παύλα αποτελεί στην ουσία επανάληψη της δεύτερης).

διατάξεων της οδηγίας, τη γενική οικονομία της καθώς και το αντικείμενό της.

1) Το κείμενο των άρθρων 3, στοιχείο α΄, και 4, παράγραφος 1, στοιχείο β΄, πρώτο εδάφιο, δεύτερη παύλα, της οδηγίας

38. Υπενθυμίζω ότι το άρθρο 3, στοιχείο α΄, της οδηγίας προβλέπει ότι «όταν, στο κράτος μέλος υποδοχής, η πρόσβαση σε *νομοθετικά κατοχυρωμένο επάγγελμα* ή η εξάσκησή του προϋποθέτει την κατοχή διπλώματος, η αρμόδια αρχή δεν μπορεί να αρνείται σε υπήκοο κράτους μέλους, την πρόσβαση στο επάγγελμα αυτό ή την εξάσκησή του, υπό τους ίδιους όρους με τους ημεδαπούς [...] αν ο αιτών κατέχει το δίπλωμα που επιβάλλεται από άλλο κράτος μέλος για την πρόσβαση *στο εν λόγω επάγγελμα* ή την εξάσκησή του στο έδαφός του και το οποίο έχει ληφθεί σε ένα κράτος μέλος [...]» [23].

39. Υπενθυμίζω επίσης ότι το άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο β΄, πρώτο εδάφιο, δεύτερη παύλα, της οδηγίας προβλέπει ότι «το άρθρο 3 δεν θίγει την ευχέρεια του κράτους μέλους υποδοχής να απαιτεί επίσης από τον αιτούντα [...] να πραγματοποιήσει πρακτική άσκηση προσαρμογής, επί τρία έτη κατ' ανώτατο όριο, ή να υποβληθεί σε δοκιμασία επάρκειας [...] *όταν, στην περίπτωση που προβλέπεται στο άρθρο 3, στοιχείο α΄, το νομοθετικά κατοχυρωμένο επάγγελμα στο κράτος μέλος υποδοχής περιλαμβάνει μία ή περισσότερες νομοθετικά κατοχυρωμένες επαγγελματικές δραστηριότητες οι οποίες δεν υφίστανται στο νομοθετικά κατοχυρωμένο επάγγελμα στο κράτος μέλος καταγωγής ή προέλευσης του αιτούντος* και χαρακτηριστικό της διαφοράς αυτής είναι ειδική εκπαίδευση που απαιτείται στο κράτος μέλος υποδοχής και που αφορά τομείς γνώσεων ουσιωδώς διαφορετικούς από εκείνους που καλύπτονται από το δίπλωμα που προσκομίζει ο αιτών [...]» [24].

40. Από τον συνδυασμό των διατάξεων αυτών προκύπτει ότι η συγκεκριμένη περίπτωση που προβλέπεται από το άρθρο 3, στοιχείο α΄, της οδηγίας [στο οποίο παραπέμπει το άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο β΄, πρώτο εδάφιο, δεύτερη παύλα, αυτής] δεν περιορίζεται μόνο στην περίπτωση κατά την οποία το νομοθετικώς κατοχυρωμένο εντός του κράτους μέλους υποδοχής επάγγελμα και αυτό που είναι νομοθετικώς κατοχυρωμένο στο κράτος μέλος καταγωγής είναι πανομοιότυπα, υπό την έννοια ότι υφίσταται απόλυτη σύμπτωση μεταξύ των αντιστοίχων τους πεδίων δραστηριοτήτων. Η έκφραση «στο εν λόγω επάγγελμα», που χρησιμοποιείται σ' αυτό το άρθρο 3, καλύπτει, όπως είναι επόμενο, όχι μόνο την περίπτωση κατά την οποία τα δύο σχετικά επαγγέλματα είναι όμοια αλλά και αυτήν κατά την οποία τα τελευταία απλώς ομοιάζουν [25].

41. Έτσι, η γνώμη μου είναι ότι το άρθρο 3, στοιχείο α΄, της οδηγίας περιορίζεται στο να απαγορεύει στις αρμόδιες αρχές του κρά-

23 — Η υπογράμμιση είναι του συντάκτη.

24 — Ομοίως.

25 — Βλ., υπό την έννοια αυτή, *Le Petit Robert — Dictionnaire de la langue française*, Dictionnaires Le Robert, Paris, 1999: το αόριστο επίθετο «même» υπογραμμίζει την απόλυτη ταυτότητα ή την απλή ομοιότητα.

τους μέλους υποδοχής να αρνούνται σε κοινοτικό υπήκοο την *πρόσβαση* σε νομοθετικώς κατοχυρωμένο επάγγελμα ή την *άσκηση* αυτού, για τον λόγο απλώς και μόνο ότι ο ενδιαφερόμενος δεν διαθέτει το απαιτούμενο εθνικό δίπλωμα, και τούτο μολονότι το εν λόγω πρόσωπο έχει αποκτήσει εντός άλλου κράτους μέλους, το δίπλωμα που επιβάλλεται εκεί είτε για την *πρόσβαση* σε επάγγελμα όμοιο ή ανάλογο προς αυτό που επιδιώκει εντός του κράτους μέλους υποδοχής, δηλαδή για την *άσκηση* επαγγέλματος ομοίου ή αναλόγου προς αυτό που επιδιώκει να ασκήσει εντός του τελευταίου αυτού κράτους. Η απαγόρευση αυτή τίθεται υπό την επιφύλαξη της ευχέρειας που έχει παρασχεθεί στο κράτος μέλος υποδοχής να απαιτήσει από τον ενδιαφερόμενο, υπό ορισμένες περιστάσεις, τη συμπλήρωση πρακτικής ασκήσεως προσαρμογής ή την υποβολή σε δοκιμασία επαρκείας, σύμφωνα με το άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο β΄, της οδηγίας, προκειμένου να εκτιμηθεί η ικανότητα του αιτούντος για την πρόσβαση, εντός του κράτους μέλους υποδοχής, στο οικείο επάγγελμα ή την άσκηση αυτού.

42. Έτσι, παραδείγματος χάρη, οι αρμόδιες αρχές του κράτους υποδοχής δεν μπορούν να αρνηθούν σε κοινοτικό υπήκοο, που είναι κάτοχος διπλώματος μηχανικού ή διπλώματος λογιστή, την πρόσβαση, στο επάγγελμα του μηχανικού ή του λογιστή, για τον λόγο απλώς και μόνο ότι το εν λόγω δίπλωμα αποκτήθηκε σε άλλο κράτος μέλος, και τούτο μολονότι το ίδιο αυτό δίπλωμα του επιτρέπει την πρόσβαση στο τελευταίο αυτό κράτος, στο επάγγελμα του μηχανικού ή του λογιστή, υπό την επιφύλαξη της δυνατότητας που έχουν οι εν λόγω αρχές να απαιτήσουν από τον ενδιαφερόμενο την πραγματοποίηση πρακτικής ασκήσεως προσαρμογής ή την υποβολή σε δοκιμασία επαρκείας όταν το επάγγελμα του μηχανικού ή αυτό του λογιστή, όπως είναι νομοθετικώς κατοχυρωμένο στο κράτος μέλος υποδοχής, καλύπτει τομέα δραστηριοτήτων ευρύτερο αυτού που καλύπτεται από το επάγγελμα αυτό στο κράτος μέλος καταγωγής και του ότι η διαφορά αυτή, σε επίπεδο δραστηριοτήτων, στοιχεί σε μια ουσιώδη διαφορά σε επίπεδο περιεχομένου εκπαιδεύσεως.

43. Αντιθέτως, ουδόλως αντίκειται προς το κείμενο του άρθρου 3, στοιχείο α΄, της οδηγίας ούτε προς αυτό του άρθρου 4, παράγραφος 1, στοιχείο β΄, πρώτο εδάφιο, δεύτερη παύλα αυτής, το να αρνηθούν οι εν λόγω αρχές, παραδείγματος χάρη, σε κοινοτικό υπήκοο που είναι κάτοχος διπλώματος λογιστή αποκτηθέντος σε άλλο κράτος μέλος την πρόσβαση στο επάγγελμα του μηχανικού, αφού τα δύο αυτά επαγγέλματα ουδόλως ομοιάζουν από την άποψη δραστηριοτήτων, οπότε δεν δικαιολογείται απαίτηση πρακτικής ασκήσεως προσαρμογής ή υποβολής σε δοκιμασία επαρκείας. Στην πραγματικότητα, τα επαγγέλματα αυτά είναι τόσο πολύ διαφορετικά ώστε η μετάβαση από το ένα στο άλλο να προϋποθέτει ότι ο ενδιαφερόμενος θα υποβληθεί σε μια νέα εκπαίδευση, εντελώς διαφορετική αυτής που είχε προηγουμένως λάβει.

44. Σύμφωνα με το κείμενο των δύο αυτών διατάξεων, δεν αντίκειται προς αυτές ούτε το να επιτρέπουν οι αρμόδιες αρχές του κράτους μέλους υποδοχής σε έναν κοινοτικό υπήκοο, εφόσον αυτός συναινεί, την πρόσβαση σε ένα μόνο τμήμα του πεδίου δραστηριοτήτων που καλύπτεται από το νομοθετικώς κατοχυρωμένο επάγγελμα στο οποίο επιθυμεί αυτός να έχει πρόσβαση εντός αυτού του κράτους μέλους (όπως το επάγγελμα του μηχανικού γεφυροοδοποιίας στην Ισπανία), όταν αυτό το τμήμα αντιστοιχεί στις επαγγελματικές δραστηριότητες

στις οποίες ο ενδιαφερόμενος δικαιούται να έχει πρόσβαση στο κράτος μέλος καταγωγής λόγω του διπλώματός του (όπως οι δραστηριότητες που αντιστοιχούν στο ιταλικό δίπλωμα υδραυλικού-μηχανικού), χωρίς ο τελευταίος να υποχρεούται, έτσι, να πραγματοποιήσει πρακτική άσκηση προσαρμογής ή να υποβληθεί σε δοκιμασία επάρκειας.

45. Πράγματι, μια τέτοια σχετική με παροχή αδείας απόφαση δεν συνίσταται στο να απαγορευθεί σε κοινοτικό υπήκοο η πρόσβαση σε κάποια από τις δραστηριότητες που εμπίπτουν σε νομοθετικώς κατοχυρωμένο επάγγελμα εντός του κράτους μέλους υποδοχής (όπως το επάγγελμα του μηχανικού γεφυροοδοποιίας στην Ισπανία), για τον λόγο απλώς και μόνο ότι ο ενδιαφερόμενος δεν διαθέτει το απαιτούμενο εθνικό δίπλωμα (όπως το ισπανικό δίπλωμα μηχανικού γεφυροοδοποιίας), μολονότι το εν λόγω πρόσωπο έχει αποκτήσει, εντός άλλου κράτους μέλους, το δίπλωμα που απαιτείται για την πρόσβαση σε παρόμοιο επάγγελμα (όπως αυτό του υδραυλικού-μηχανικού). Εξ αυτού έπεται ότι η εν λόγω απόφαση δεν παραβιάζει το κείμενο του άρθρου 3, στοιχείο α΄, της οδηγίας.

46. Το συμπέρασμα αυτό ισχύει ακόμα και αν η σχετική απόφαση περί χορηγήσεως αδείας απαγορεύει ταυτόχρονα στον ενδιαφερόμενο την πρόσβαση σε ορισμένες από τις δραστηριότητες που καλύπτονται από το νομοθετικώς κατοχυρωμένο στο κράτος μέλος υποδοχής επάγγελμα, συγκεκριμένα τις δραστηριότητες ως προς τις οποίες δεν έχει δικαίωμα προσβάσεως στο κράτος μέλος καταγωγής βάσει του διπλώματός του (όπως οι δραστηριότητες του μηχανικού γεφυροοδοποιίας που δεν εμπίπτουν στον ειδικό τομέα της μελέτης και του σχεδιασμού υδραυλικών έργων).

47. Έστω και αν γίνει δεκτό ότι η απαγόρευση του άρθρου 3, στοιχείο α΄, της οδηγίας ισχύει ανεξαρτήτως οποιασδήποτε αρνήσεως προσβάσεως, συνολικής ή μερικής, στις δραστηριότητες που καλύπτονται από νομοθετικώς κατοχυρωμένο επάγγελμα, στο κράτος μέλος υποδοχής, τούτο θα κατέληγε στο να προσδοθεί στο εν λόγω άρθρο περιεχόμενο ευρύτερο αυτού που ο κοινοτικός νομοθέτης είχε αναμφιβόλως την πρόθεση να δώσει. Πράγματι, σε περίπτωση (πράγμα που το αποκλείω) που τέτοια θα ήταν η πρόθεσή του, ο τελευταίος θα είχε προφανέστατα φροντίσει να προσθέσει κάποια ρητή υπό την έννοια αυτή διευκρίνιση (στο άρθρο 3 ή σε κάποια από τις αιτιολογικές σκέψεις της οδηγίας), και τούτο εφόσον το εν λόγω άρθρο αποτελεί τον πυλώνα του γενικού συστήματος αναγνωρίσεως πτυχίων που έχει θεσπιστεί με την οδηγία. Όμως, καμιά τέτοιου είδους διευκρίνιση δεν έχει δοθεί επί του σημείου αυτού.

48. Βεβαίως, η απαγόρευση του άρθρου 3 της οδηγίας εφαρμόζεται, ιδίως, όσον αφορά την άρνηση προσβάσεως σε νομοθετικώς κατοχυρωμένο επάγγελμα εντός του κράτους μέλους υποδοχής «υπό τους ίδιους όρους με τους ημεδαπούς». Η έκφραση αυτή είναι δυνατόν να αφήνει να νοηθεί ότι οι αρμόδιες αρχές αυτού του κράτους δεν έχουν άλλη δυνατότητα παρά να επιτρέπουν την ολική πρόσβαση στο οικείο επάγγελμα, δηλαδή στο σύνολο των δραστηριοτήτων που καλύπτονται από το επάγγελμα αυτό εντός του ίδιου κράτους, οπότε αποκλείεται να επιτρέπεται ή να προβάλλεται άρνηση μερικής προσβάσεως σε ένα τέτοιο επάγγελμα, δηλαδή να περιορίζεται μια τέτοια απόφαση σε ορισμένες από τις εν λόγω δραστηριότητες.

49. Παρ' όλ' αυτά, η γνώμη μου είναι ότι θα ήταν υπερβολικό να αντληθεί από τα ανωτέρω μια τέτοια συνέπεια. Πράγματι, η έκφραση αυτή περιορίζεται στο να υπογραμ-

μίζει, προκειμένου περί της προσβάσεως σε νομοθετικώς κατοχυρωμένο επάγγελμα, ότι απαγορεύεται στις αρμόδιες αρχές του κράτους μέλους υποδοχής να προβαίνουν σε οποιαδήποτε διάκριση δε βάρος υπηκόου κράτους μέλους, αρνούμενες σ' αυτόν την πρόσβαση σε συγκεκριμένο επάγγελμα για τον λόγο απλώς και μόνον ότι το εν λόγω πρόσωπο δεν διαθέτει το απαιτούμενο εθνικό δίπλωμα, μολονότι έχει αποκτήσει, σε άλλο κράτος μέλος, το δίπλωμα που απαιτείται εκεί για την πρόσβαση στο ίδιο ή παρόμοιο επάγγελμα.

50. Η εν λόγω έκφραση αποτελεί απλώς εφαρμογή της αρχής της αμοιβαίας εμπιστοσύνης μεταξύ των κρατών μελών, αρχή επί της οποίας ερείδεται το θεσπισμένο με την οδηγία σύστημα αναγνωρίσεως διπλωμάτων, σύμφωνα με το οποίο «ένα δίπλωμα δεν αναγνωρίζεται λόγω της ουσιαστικής αξίας της εκπαιδεύσεως που πιστοποιεί, αλλά διότι επιτρέπει την πρόσβαση σε νομικώς κατοχυρωμένο επάγγελμα στο κράτος μέλος στο οποίο αποκτήθηκε [...]» [26].

51. Υπ' αυτήν ακριβώς την έννοια, η πέμπτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας αναφέρει, σε απόλυτη εναρμόνιση με το άρθρο 3 αυτής, ότι τα κράτη μέλη «δεν μπορούν [...] να επιβάλλουν σε υπήκοο κράτους μέλους να αποκτά προσόντα τα οποία τα εν λόγω κράτη μέλη απλώς περιορίζονται να ορίζουν με αναφορά στα διπλώματα που χορηγούν στα πλαίσια του εθνικού εκπαιδευτικού τους συστήματος, ενώ ο ενδιαφερόμενος έχει ήδη αποκτήσει το σύνολο ή μέρος των προσόντων αυτών σε άλλο κράτος μέλος [και] κατά συνέπεια, κάθε κράτος μέλος υποδοχής στο οποίο είναι κατοχυρωμένο νομοθετικά ένα επάγγελμα είναι υποχρεωμένο να λαμβάνει υπόψη του τα προσόντα που αποκτώνται σε άλλο κράτος μέλος και να εκτιμά αν αυτά αντιστοιχούν στα προσόντα που απαιτεί».

52. Έτσι, η οδηγία αντλεί απλώς τις συνέπειες από τη νομολογία του Δικαστηρίου σχετικά με την αμοιβαία αναγνώριση επαγγελματικών προσόντων, όπου οι σχετικές διέπουσες αρχές έχουν συναχθεί με την απόφαση της 7ης Μαΐου 1991, Βλασσοπούλου [27].

53. Εκ των ανωτέρω καταλήγω στο συμπέρασμα ότι δεν αντίκειται προς το κείμενο του άρθρου 3, στοιχείο α΄, της οδηγίας η λήψη από τις αρμόδιες αρχές του κράτους μέλους υποδοχής αποφάσεως περί μερικής προσβάσεως, στο έδαφός τους σε νομικώς κατοχυρωμένο επάγγελμα, δηλαδή απόφαση που περιορίζεται στις επαγγελματικές δραστηριότητες στις οποίες δικαιούται ο ενδιαφερόμενος να έχει πρόσβαση στο κράτος μέλος εντός του οποίου έχει αποκτήσει το δίπλωμά του.

26 — Απόφαση της 29ης Απριλίου 2004, C-102/02, Beuttenmüller (Συλλογή 2004, σ. I-5405, σκέψη 52).

27 — C-340/89, Συλλογή 1991, σ. I-2357, σκέψη 16. Βλ. επίσης, υπό την έννοια αυτή, μεταξύ άλλων, τις αποφάσεις της 8ης Ιουλίου 1999, C-234/97, Fernandez de Bobadilla (Συλλογή 1999, σ. I-4773, σκέψεις 29 έως 31)· της 14ης Σεπτεμβρίου 2000, C-238/98, Hocsman (Συλλογή 2000, σ. I-6623, σκέψεις 21 έως 24)· της 22ας Ιουνίου 2002, C-31/00, Dreessen (Συλλογή 2002, σ. I-663, σκέψη 31), και της 16ης Μαΐου 2002, C-232/99, Επιτροπή κατά Ισπανίας (Συλλογή 2002, σ. I-4235, σκέψη 21). Σύμφωνα με τη νομολογία αυτή, από το άρθρο 43 ΕΚ προκύπτει ότι οι αρχές ενός κράτους μέλους υποχρεούνται, όταν εξετάζουν αίτηση υπηκόου άλλου κράτους μέλους με την οποία ζητεί αυτός τη χορήγηση αδείας ασκήσεως νομοθετικώς κατοχυρωμένου επαγγέλματος, να λαμβάνουν υπόψη τα επαγγελματικά προσόντα του ενδιαφερομένου, προβαίνοντας σε σύγκριση μεταξύ, αφενός, των προσόντων που βεβαιώνονται από τα διπλώματα, τα πιστοποιητικά και τους λοιπούς τίτλους του καθώς και την ανάλογη επαγγελματική πείρα του και, αφετέρου, των επαγγελματικών προσόντων που απαιτούνται από την εθνική νομοθεσία για την άσκηση του εν λόγω επαγγέλματος.

54. Πιστεύω ότι η ανάλυση αυτή δεν αντικρούεται από το κείμενο του άρθρου 4, παράγραφος 1, στοιχείο β΄, πρώτο εδάφιο, δεύτερη παύλα, της οδηγίας, το οποίο, το υπενθυμίζω και πάλι, αφορά ρητώς την περίπτωση του «άρθρου 3, στοιχείο α΄», δηλαδή την προβλεπόμενη στο άρθρο 3, στοιχείο α΄, της εν λόγω οδηγίας.

55. Πράγματι, υπενθυμίζω ότι αυτές οι διατάξεις του εν λόγω άρθρου 4 περιορίζονται στο να επιφυλάσσουν στο κράτος μέλος υποδοχής την ευχέρεια να εξαρτά τη χορήγηση αδείας προσβάσεως (ακόμα και ασκήσεως) για δραστηριότητες καλυπτόμενες από νομοθετικώς κατοχυρωμένο επάγγελμα, από την εκ μέρους του αιτούντος πραγματοποίηση πρακτικής ασκήσεως προσαρμογής ή υποβολή σε δοκιμασία επαρκείας, όταν η εκπαίδευση που έχει λάβει ο τελευταίος για την απόκτηση του διπλώματος που του χορηγήθηκε από άλλο κράτος μέλος είναι ουσιωδώς διαφορετική αυτής που απαιτείται στο εν λόγω κράτος μέλος υποδοχής και εκφράζεται, αντιστοίχως, από μία διαφορά μεταξύ, αφενός, του πεδίου δραστηριοτήτων που καλύπτεται από το επάγγελμα που είναι παρόμοιο προς αυτό που ο ενδιαφερόμενος δικαιούται να έχει πρόσβαση στο κράτος μέλος εντός του οποίου απέκτησε το δίπλωμά του και, αφετέρου, του πεδίου που καλύπτεται από το επάγγελμα στο οποίο επιθυμεί να έχει πρόσβαση εντός του κράτους μέλους υποδοχής.

56. Η επιβολή τέτοιων απαιτήσεων σε βάρος του αιτούντος εξακολουθεί να αποτελεί απλή ευχέρεια, και όχι υποχρέωση προς την οποία το κράτος μέλος υποδοχής υποχρεούται συστηματικώς να συμμορφώνεται, οπότε δεν αντίκειται προς το κείμενο του άρθρου 4 της οδηγίας το να αρνούνται οι αρμόδιες αρχές του κράτους αυτού, υπό ορισμένες περιστάσεις, να θέτουν τέτοιες απαιτήσεις.

57. Εξάλλου, μόνος σκοπός αυτών των ενδεχομένων απαιτήσεων είναι η εκτίμηση της ικανότητας του αιτούντος να προσαρμοστεί στο νέο επαγγελματικό περιβάλλον στο οποίο επιθυμεί να έχει πρόσβαση όταν δεν είναι προετοιμασμένος, στο πλαίσιο της εκπαιδεύσεως που έχει λάβει για να αποκτήσει το δίπλωμά του [28]. Εξ αυτού έπεται ότι οι εν λόγω απαιτήσεις δεν δικαιολογούνται στην περίπτωση κατά την οποία θα επιτρεπόταν στον ενδιαφερόμενο να έχει πρόσβαση, στο κράτος μέλος υποδοχής, μόνο στις δραστηριότητες που εμπίπτουν στο επάγγελμα στο οποίο το δίπλωμά του παρέχει πρόσβαση εντός του κράτους μέλους καταγωγής, δραστηριότητες για τις οποίες υποτίθεται ότι έχει ήδη προετοιμαστεί στο πλαίσιο της εκπαιδεύσεως που έχει λάβει για να αποκτήσει το δίπλωμα αυτό.

58. Εξάλλου, η οδηγία 98/5/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 16ης Φεβρουαρίου 1998, για τη διευκόλυνση της μόνιμης άσκησης του δικηγορικού επαγγέλματος σε κράτος μέλος διάφορο εκείνου στο οποίο αποκτήθηκε ο επαγγελματικός τίτλος [29], θέτει την αρχή κατά την οποία κάθε δικηγόρος έχει το δικαίωμα να ασκεί επί μονίμου βάσεως στο κράτος υποδοχής, υπό τον αρχικό επαγγελματικό του τίτλο, δραστηριότητες ίδιες με αυτές δικηγόρου ενεργούντος υπό τον επαγγελματικό τίτλο αυτού του κράτους, εκτός αν το εν λόγω κράτος αποκλείει τους δικηγόρους που

28 — Υπενθυμίζω ότι αυτός ο σκοπός της πρακτικής ασκήσεως προσαρμογής ή της δοκιμασίας επαρκείας διευκρινίζεται στην ένατη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας καθώς και στο άρθρο 1, στοιχεία στ΄ και ζ΄ αυτής.

29 — ΕΕ L 77, σ. 36.

έχουν αποκτήσει τον επαγγελματικό τους τίτλο σε άλλο κράτος μέλος από την πρόσβαση σε ορισμένες από τις καλυπτόμενες από το επάγγελμα του δικηγόρου, στο έδαφος του εν λόγω κράτους μέλους υποδοχής, δραστηριότητες, όταν αυτές οι δραστηριότητες επιφυλάσσονται, σε άλλα κράτη μέλη, για επαγγέλματα διαφορετικά αυτού του δικηγόρου [30].

59. Έτσι, η οδηγία 98/5 προβλέπει τη δυνατότητα που έχει ένα κράτος μέλος να αρνηθεί σε κοινοτικό υπήκοο, ο οποίος απέκτησε τους επιστημονικούς τίτλους του σε άλλο κράτος μέλος, την πρόσβαση σε ορισμένες από τις δραστηριότητες που καλύπτονται από το επάγγελμα του δικηγόρου στο κράτος μέλος υποδοχής όταν αυτό το μέρος δραστηριοτήτων δεν εμπίπτει στο πεδίο των δραστηριοτήτων που καλύπτονται από το επάγγελμα αυτό σε άλλο κράτος μέλος. Η κατάσταση αυτή θα μπορούσε να συγκριθεί προς αυτήν του άρθρου 4, παράγραφος 1, στοιχείο β΄, πρώτο εδάφιο, δεύτερη παύλα, της οδηγίας.

60. Πάντως, προορισμός της οδηγίας 98/5 δεν είναι να αντικαταστήσει την οδηγία (όσον αφορά το επάγγελμα του δικηγόρου), αλλά να τη συμπληρώσει, αναγνωρίζοντας στους δικηγόρους που έχουν αποκτήσει τους επαγγελματικούς τίτλους τους σε άλλο κράτος μέλος και που ακριβώς δεν επιθυμούν να υποβληθούν στην προβλεπομένη από το εν λόγω άρθρο 4 της οδηγίας δοκιμασία επαρκείας, το δικαίωμα να ενταχθούν στο επάγγελμα αυτό εντός του κράτους μέλους υποδοχής μετά το πέρας κάποιας περιόδου αποκτήσεως επαγγελματικής πείρας σ' αυτό το κράτος με βάση τον αρχικό τίτλο τους [31].

61. Αυτή η συνοπτική παρουσίαση της οδηγίας 98/5 ενισχύει την άποψη ότι δεν αντίκειται ούτε προς το κείμενο του άρθρου 3, στοιχείο α΄, της οδηγίας ούτε προς αυτό του άρθρου 4, παράγραφος 1, στοιχείο β΄, πρώτο εδάφιο, δεύτερη παύλα, αυτής το να επιτραπεί από τις αρμόδιες αρχές του κράτους μέλους υποδοχής σε κοινοτικό υπήκοο, εφόσον αυτός συναινεί, η πρόσβαση σε μέρος μόνο του πεδίου των δραστηριοτήτων που καλύπτεται από νομοθετικώς κατοχυρωμένο επάγγελμα σ' αυτό το κράτος μέλος, όταν αυτό το μέρος δραστηριοτήτων αντιστοιχεί στις επαγγελματικές δραστηριότητες στις οποίες ο ενδιαφερόμενος δικαιούται να έχει πρόσβαση στο κράτος μέλος καταγωγής λόγω του διπλώματος που διαθέτει, χωρίς να υποχρεούται να πραγματοποιήσει πρακτική άσκηση προσαρμογής ή να υποβληθεί σε δοκιμασία επαρκείας.

62. Η γνώμη μου είναι ότι η ερμηνεία αυτή δεν μπορεί να κλονιστεί από τη γενική οικονομία της οδηγίας.

2) Η γενική οικονομία της οδηγίας

63. Πιστεύω ότι δεν αντίκειται σε καμιά άλλη διάταξη της οδηγίας η χορήγηση από τις αρμόδιες αρχές του κράτους μέλους υποδοχής, όταν συναινεί ο αιτών, μιας τέτοιας αδείας μερικής προσβάσεως σε νομοθετικώς κατοχυρωμένο επάγγελμα στο έδαφος του εν λόγω κράτους, απαλλασσομένου, έτσι, του ενδιαφερομένου από την υποχρέωση πραγματοποιήσεως πρακτικής ασκήσεως προσαρμογής ή υποβολής σε δοκιμασία επαρκείας.

30 — Βλ. τα άρθρα της 2 και 5, παράγραφοι 1 και 2, σε συνδυασμό μεταξύ τους. Πρόκειται για την κατάρτιση εγγράφων διευκολυνόντων τη διαχείριση αγαθών προσώπων που έχουν αποβιώσει ή αφορώντων τη δημιουργία ή μεταβίβαση εμπραγμάτων δικαιωμάτων επί ακινήτων.

31 — Αυτό ακριβώς προκύπτει από τη δεύτερη, τρίτη και πέμπτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 98/5.

64. Βεβαίως, το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας προβλέπει, το υπενθυμίζω, ότι οι αρμόδιες αρχές του κράτους μέλους υποδοχής αναγνωρίζουν στους υπηκόους των κρατών μελών που πληρούν τις προϋποθέσεις προσβάσεως και ασκήσεως ενός νομοθετικώς κατοχυρωμένου στο έδαφός του επαγγέλματος το δικαίωμα να φέρουν τον *επαγγελματικό τίτλο του κράτους μέλους υποδοχής* που αντιστοιχεί στο επάγγελμα αυτό.

65. Οι διατάξεις αυτές αντικατοπτρίζουν τη μέριμνα του κοινοτικού νομοθέτη να διευκολύνει, εντός του κράτους μέλους υποδοχής, την εξομοίωση των υπηκόων άλλων κρατών μελών που έχουν λάβει το δίπλωμά τους στα κράτη αυτά προς τους ημεδαπούς που έχουν αποκτήσει τον επαγγελματικό τους τίτλο εντός του εν λόγω κράτους μέλους υποδοχής. Η μέριμνα αυτή συνδέεται με τον επιδιωκόμενο από την οδηγία στόχο ο οποίος, όπως θα διευκρινίσω κατωτέρω, συνίσταται στο να διευκολύνονται οι Ευρωπαίοι πολίτες στην άσκηση επαγγελμάτων στα οποία η πρόσβαση εξαρτάται, εντός του κράτους μέλους υποδοχής, από την απόκτηση μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

66. Ούτως εχόντων των πραγμάτων, μολονότι οι αρμόδιες αρχές του κράτους μέλους υποδοχής υποχρεούνται, δυνάμει των εν λόγω διατάξεων, να αναγνωρίζουν σ' αυτούς τους υπηκόους το δικαίωμα να φέρουν τον επαγγελματικό τίτλο που αντιστοιχεί στο οικείο νομοθετικώς κατοχυρωμένο στο έδαφος αυτού του κράτους επάγγελμα, η γνώμη μου είναι ότι η υποχρέωση αυτή επιβάλλεται αποκλειστικώς και μόνο όταν οι ενδιαφερόμενοι πληρούν όλες τις προϋποθέσεις προσβάσεως και ασκήσεως επαγγέλματος που απαιτούνται, εν προκειμένω, όσον αφορά το επάγγελμα αυτό.

67. Εκ των ανωτέρω συνάγω ότι δεν αντίκειται προς το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας, όταν οι ενδιαφερόμενοι δεν πληρούν όλες τις προβλεπόμενες από το κράτος μέλος υποδοχής προϋποθέσεις για την πρόσβαση στο οικείο νομοθετικώς κατοχυρωμένο επάγγελμα (λόγω, ιδίως, μη πραγματοποιήσεως πρακτικής ασκήσεως προσαρμογής ή υποβολής σε δοκιμασία επαρκείας), το να επιτρέπεται από τις αρμόδιες αρχές αυτού του κράτους στους τελευταίους, εφόσον αυτοί επιθυμούν να έχουν πρόσβαση μόνο σε μέρος των καλυπτομένων από το επάγγελμα αυτό δραστηριοτήτων (δραστηριότητες στις οποίες έχουν πρόσβαση εντός του κράτους μέλους καταγωγής), και όχι στο σύνολο των δραστηριοτήτων αυτών, και, αντιστοίχως, να μην τους επιτρέπεται να φέρουν τον επαγγελματικό τίτλο που αντιστοιχεί στο εν λόγω επάγγελμα ώστε, μεταξύ άλλων, να αποφεύγεται οποιαδήποτε σύγχυση στην αντίληψη των καταναλωτών που θα μπορούσαν να ζητήσουν τις υπηρεσίες τους στο έδαφος του εν λόγω κράτους μέλους υποδοχής.

68. Τα ανωτέρω ισχύουν και για τον πρόσθετο λόγο ότι, ακόμα και όταν οι υπήκοοι των κρατών μελών πληρούν όλες τις προϋποθέσεις προσβάσεως και ασκήσεως νομοθετικώς κατοχυρωμένου στο έδαφος του κράτους μέλους υποδοχής επαγγέλματος (π.χ. ύστερα από την πραγματοποίηση πρακτικής ασκήσεως προσαρμογής ή υποβολής σε δοκιμασία επαρκείας), οι ενδιαφερόμενοι δεν ασκούν κατ' ανάγκη αυτό το επάγγελμα υπό τον επαγγελματικό τίτλο που αντιστοιχεί στο εν λόγω κράτος μέλος υποδοχής ενώ πληρούν όλες τις προϋποθέσεις που απαιτούνται τόσο για την πρόσβαση στο σύνολο των καλυπτομένων από το εν λόγω επάγγελμα δραστηριοτήτων όσο και για την άσκησή τους υπό έναν τέτοιο επαγγελματικό τίτλο. Αυτό ακριβώς προκύπτει από το άρθρο 7, παράγραφος 2, της οδηγίας.

69. Πράγματι, ο κοινοτικός νομοθέτης φρόντισε να επιβάλει στις αρμόδιες αρχές του κράτους μέλους υποδοχής την υποχρέωση να αναγνωρίζουν στους υπηκόους των κρατών μελών που πληρούν όλες τις προϋποθέσεις σχετικά με την πρόσβαση και την άσκηση νομοθετικώς κατοχυρωμένου στο έδαφος του εν λόγω κράτους μέλους υποδοχής επαγγέλματος, το δικαίωμα να κάνουν αυτοί χρήση του *τίτλου της νομικής εκπαιδεύσεως που προβλέπεται στο κράτος μέλος καταγωγής* (που πρέπει να διακρίνεται από τον επαγγελματικό τίτλο) και, ενδεχομένως, της συντετμημένης αναγραφής του στη γλώσσα του τελευταίου αυτού κράτους. Η προοπτική εξομοιώσεως αυτών των υπηκόων προς τους ημεδαπούς είναι ακόμα λιγότερο συστηματική ώστε το ίδιο άρθρο 7, παράγραφος 2, της οδηγίας διευκρινίζει ότι «το κράτος μέλος υποδοχής μπορεί να επιβάλλει να συνοδεύεται ο τίτλος αυτός από το όνομα και τον τόπο όπου βρίσκεται το εκπαιδευτικό ίδρυμα ή να αναφέρεται η εξεταστική επιτροπή που τον έχει χορηγήσει».

70. Εξ αυτού έπεται ότι δεν αντίκειται προς τη γενική οικονομία της οδηγίας η εκ μέρους των αρμοδίων αρχών του κράτους μέλους υποδοχής χορήγηση σε έναν αιτούντα, εφόσον αυτός συναινεί, αδείας μερικής προσβάσεως στις δραστηριότητες που καλύπτονται από νομοθετικώς κατοχυρωμένο στο κράτος αυτό επάγγελμα, οπότε ο αιτών αυτός δεν θα εξομοιωθεί πλήρως προς τον κάτοχο διπλώματος κτηθέντος στο ίδιο αυτό κράτος όσον αφορά την πρόσβαση στο επάγγελμα αυτό.

71. Το συμπέρασμα αυτό επιβάλλεται κατά μείζονα λόγο, όπως θα φανεί τώρα, από την εξέταση του επιδιωκόμενου από την οδηγία στόχου.

3. Ο επιδιωκόμενος από την οδηγία στόχος

72. Όπως, επανειλημμένως, έχει υπογραμμίσει το Δικαστήριο, από το άρθρο 57, παράγραφος 1, της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποιήσεως, άρθρο 47, παράγραφος 1, ΕΚ) προκύπτει ότι οι οδηγίες που εκδίδονται βάσει του εν λόγω άρθρου, όπως η οδηγία, έχουν ως στόχο τη διευκόλυνση της προσβάσεως σε μη έμμισθες δραστηριότητες και την άσκησή τους, θεσπίζοντας κοινούς κανόνες και κριτήρια που απολήγουν, στο μέτρο του δυνατού, στην αμοιβαία αναγνώριση των διπλωμάτων, πιστοποιητικών και λοιπών τίτλων [32]. Το ίδιο ισχύει και για την πρόσβαση στις έμμισθες δραστηριότητες καθώς και την άσκησή τους οι οποίες εμπίπτουν, επίσης, στο πεδίο εφαρμογής της εν λόγω οδηγίας.

73. Υπ' αυτήν ακριβώς την έννοια, η τρίτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας υπογραμμίζει, το υπενθυμίζω, ότι «προκειμένου να υπάρξει σύντομη ανταπόκριση στην προσδοκία ευρωπαίων πολιτών που είναι κάτοχοι διπλωμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης με τα οποία πιστοποιείται επαγγελματική εκπαίδευση και τα οποία έχουν χορηγηθεί σε κράτος μέλος εκτός από εκείνο στο οποίο θέλουν να εξασκήσουν το επάγγελμά τους, πρέπει να εφαρμόζεται και μια άλλη μέθοδος αναγνώρισης αυτών των διπλωμάτων [διαφορετική αυτής που προβλέπεται από τις εκδοθείσες μέχρι τώρα κατά τομείς οδηγίες] η οποία να διευκολύνει, για τους πολίτες αυτούς, την άσκηση όλων των επαγγελματικών δραστηριοτήτων για τις οποίες απαι-

32 — Βλ., μεταξύ άλλων, τις προπαρατεθείσες αποφάσεις Hocsman (σκέψη 32), Dreessen (σκέψη 26) και Επιτροπή κατά Ισπανίας (σκέψη 19).

τείται σε ένα κράτος μέλος υποδοχής, εκπαίδευση πέραν της δευτεροβάθμιας, εφόσον διαθέτουν τέτοια διπλώματα που τους προετοιμάζουν για τις δραστηριότητες αυτές, πιστοποιούν τη συμπλήρωση κύκλου σπουδών τουλάχιστον τριών ετών και έχουν χορηγηθεί σε άλλο κράτος μέλος».

74. Κατ' αυτόν τον τρόπο, όπως ορίζεται στη δέκατη τρίτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας, το θεσπισμένο με αυτήν σύστημα, «ενισχύοντας το δικαίωμα του ευρωπαίου πολίτη να χρησιμοποιεί τις επαγγελματικές του γνώσεις σε οποιοδήποτε κράτος μέλος, ολοκληρώνει και συγχρόνως ενισχύει το δικαίωμά του να αποκτά τις γνώσεις αυτές, όπου επιθυμεί».

75. Εξ αυτού έπεται ότι, χωρίς να αντίκειται σε έναν μηχανισμό όπως αυτός της εγκρίσεως της πρόσβασης σε ορισμένες καλυπτόμενες από νομοθετικώς κατοχυρωμένο στο κράτος μέλος υποδοχής επάγγελμα δραστηριότητες (χωρίς ο ενδιαφερόμενος να υποχρεούται να πραγματοποιήσει τακτική άσκηση προσαρμογής ή να υποβληθεί σε δοκιμασία επαρκείας όταν αυτό το κράτος προβλέπει τέτοιες απαιτήσεις), ο συνιστάμενος στη διευκόλυνση της προσβάσεως στις έμμισθες ή μη έμμισθες δραστηριότητες καθώς και στην άσκησή τους στόχος, όπως επιδιώκεται από την οδηγία, συνηγορεί, αντιθέτως, υπέρ του να επιτρέπεται ένας τέτοιος μηχανισμός.

76. Πράγματι, μια πρακτική άσκηση προσαρμογής μπορεί να διαρκέσει μέχρι και τρία έτη, σύμφωνα με το άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο β΄, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας. Η απαλλαγή από μια τέτοια πρακτική άσκηση αποτελεί, προφανώς, κέρδος χρόνου που μπορεί να είναι σημαντικό, και δη αποφασιστικό, για έναν υπήκοο κράτους μέλους που επιθυμεί να έχει πρόσβαση, στο κράτος μέλος υποδοχής, σε νομοθετικώς κατοχυρωμένο επάγγελμα, κυρίως όταν επιδιώκει να έχει πρόσβαση μόνο στις δραστηριότητες του επαγγέλματος αυτού για τις οποίες δικαιούται εφεξής να έχει πρόσβαση ή για τις οποίες έχει ήδη πετύχει πρόσβαση στο κράτος μέλος όπου απέκτησε το δίπλωμά του. Μια τέτοια απαίτηση είναι δυνατόν να αποθαρρύνει σημαντικά τον ενδιαφερόμενο από το να επιλέξει αυτή την οδό, ή να την ακολουθήσει μέχρι το τέρμα της, εφόσον διατρέχει τον κίνδυνο να μη δει τις προσπάθειές του να ευδοκιμούν.

77. Τα ίδια ισχύουν και όσον αφορά τη δοκιμασία επαρκείας, εφόσον, καίτοι αυτή εντάσσεται στο πλαίσιο του άρθρου 1, στοιχείο ζ΄, της οδηγίας και αποτελεί, καταρχήν, ένα άλλο αντισταθμιστικό μέτρο το οποίο έχει αφεθεί στην επιλογή του ενδιαφερομένου, είναι παγκοίνως αποδεκτό ότι αυτή η απαίτηση είναι δυνατόν να αποθαρρύνει σε σημαντικό βαθμό τον τελευταίο από το να αποφασίσει επαγγελματική μετανάστευση σε κράτος μέλος άλλο εκτός αυτού όπου απέκτησε το δίπλωμά του, κυρίως εάν πρόκειται να ακολουθήσει σ' αυτό το άλλο κράτος τις ίδιες ακριβώς δραστηριότητες με αυτές που ασκούσε μέχρι τότε [33].

33 — Βλ., υπό την έννοια αυτή, την έκθεση της 15ης Φεβρουαρίου 1996 της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο σχετικά με την κατάσταση που ισχύει όσον αφορά την εφαρμογή του γενικού συστήματος αναγνωρίσεως διπλωμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 13 της οδηγίας 89/48/ΕΟΚ [COM(96) 46 τελικό, σ. 14, 15 και 21]. Βλ., επίσης, Parkins, N., «La directive 89/48/CEE: progrès sur la voie de la mise en œuvre», *Reconnaissance générale des diplômes et libre circulation des professionnels*, Institut Européen d'Administration Publique, 1992, σ. 47 και 48.

78. Με βάση όλα όσα έχω αναπτύξει, συμπεραίνω ότι πρέπει να δοθεί στο πρώτο ερώτημα απάντηση υπό την έννοια ότι δεν αντίκειται προς τις συνδυασμένες διατάξεις των άρθρων 3, στοιχείο α΄, και 4, παράγραφος 1, στοιχείο β΄, πρώτο εδάφιο, δεύτερη παύλα, της οδηγίας το να μπορούν οι αρμόδιες αρχές κράτους μέλους ενώπιον των οποίων ο κάτοχος διπλώματος αποκτηθέντος σε άλλο κράτος μέλος έχει υποβάλει αίτηση χορηγήσεως αδείας για πρόσβαση σε επάγγελμα σχετικά με το οποίο η πρόσβαση ή η άσκηση εξαρτάται, εντός αυτού του κράτους υποδοχής, από την κατοχή διπλώματος, να κάνουν μερικώς δεκτή μια τέτοια αίτηση, εφόσον συναινεί ο ενδιαφερόμενος, απαλλάσσοντας τον τελευταίο από την υποχρέωση πραγματοποιήσεως πρακτικής ασκήσεως προσαρμογής ή υποβολής σε δοκιμασία επαρκείας και περιορίζοντας, αντιστοίχως, το περιεχόμενο της αδείας που χορηγούν μόνο στις δραστηριότητες αυτού του επαγγέλματος στις οποίες παρέχει πρόσβαση το δίπλωμα του αιτούντος, σύμφωνα με τη νομοθεσία που ισχύει στο κράτος μέλος όπου ο ενδιαφερόμενος απέκτησε το δίπλωμα, αποκλειομένων των λοιπών δραστηριοτήτων που εμπίπτουν στο εν λόγω επάγγελμα σύμφωνα με την ισχύουσα στο εν λόγω κράτος μέλος υποδοχής νομοθεσία.

Β — *Επί του δευτέρου ερωτήματος*

79. Με το δεύτερο ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ζητεί κατ' ουσίαν να μάθει αν τα άρθρα 39 ΕΚ και 43 ΕΚ έχουν την έννοια ότι αντίκειται προς αυτά το να αποκλείει το κράτος μέλος υποδοχής, υπό τέτοιες περιστάσεις, τη δυνατότητα για τις αρμόδιες αρχές του κράτους αυτού να χορηγήσουν άδεια μερικής προσβάσεως στις δραστηριότητες που καλύπτονται από νομοθετικώς κατοχυρωμένο στο έδαφός του επάγγελμα, όπως αυτό του μηχανικού γεφυροοδοποιίας, για τον λόγο ότι, σύμφωνα με τον ορισμό του επαγγέλματος αυτού που γίνεται δεκτός στο εν λόγω κράτος μέλος υποδοχής βάσει της εθνικής νομοθεσίας του, οι δραστηριότητες που εμπίπτουν στο εν λόγω επάγγελμα είναι μεταξύ τους αδιαχώριστες, οπότε άδεια προσβάσεως στο εν λόγω επάγγελμα θα έπρεπε κατ' ανάγκη να επεκταθεί και στο σύνολο των υπαγομένων σ' αυτό δραστηριοτήτων.

80. Η άποψή μου είναι ότι είναι αρκετά τα στοιχεία που συνηγορούν υπέρ μιας καταφατικής στο ερώτημα αυτό απαντήσεως.

81. Βεβαίως, προκειμένου περί του άρθρου 43 ΕΚ, το εν λόγω άρθρο προβλέπει, στο δεύτερο εδάφιό του, ότι η ελευθερία εγκαταστάσεως ασκείται σύμφωνα με τις προϋποθέσεις που ορίζονται από τη νομοθεσία της χώρας εγκαταστάσεως όσον αφορά τους δικούς της υπηκόους. Εξ αυτού έπεται ότι, όταν η πρόσβαση σε μια επαγγελματική δραστηριότητα ή η άσκηση αυτής είναι νομοθετικώς κατοχυρωμένη στο κράτος μέλος υποδοχής, ο υπήκοος άλλου κράτους μέλους, που επιθυμεί να έχει πρόσβαση σ' αυτή τη δραστηριότητα ή να την ασκήσει οφείλει, κατ' αρχήν, να πληροί τις προϋποθέσεις που έχουν τεθεί από τη νομοθεσία αυτή [34].

34 — Βλ. μεταξύ άλλων, τις αποφάσεις της 30ής Νοεμβρίου 1995, C-55/94, Gebhard (Συλλογή 1995, σ. I-4165, σκέψη 33 έως 36), και της 1ης Φεβρουαρίου 2001, C-108/96, Mac Quen κ.λπ. (Συλλογή 2001, σ. I-837, σκέψη 25).

82. Ούτως εχόντων των πραγμάτων, μολονότι είναι αληθές ότι, ελλείψει εναρμονίσεως των προϋποθέσεων για την πρόσβαση στις επίμαχες δραστηριότητες μηχανικού, τα κράτη μέλη είναι τα μόνα αρμόδια για τον καθορισμό τέτοιων προϋποθέσεων, εξίσου ακριβές είναι ότι, κατά πάγια νομολογία, τα τελευταία οφείλουν να ασκούν τις αρμοδιότητές τους στον τομέα αυτό σεβόμενα τις διασφαλιζόμενες από τη Συνθήκη θεμελιώδεις ελευθερίες, όπως αυτές που προβλέπονται στα άρθρα 39 ΕΚ και 43 ΕΚ [35].

83. Όμως, κατά πάγια νομολογία, τα εθνικά μέτρα που είναι δυνατό να δημιουργήσουν κωλύματα ή να καταστήσουν λιγότερο ελκυστική την άσκηση των διασφαλιζομένων από τη Συνθήκη θεμελιωδών ελευθεριών, όπως αυτές που προβλέπονται από το άρθρο 39 ΕΚ ή το άρθρο 43 ΕΚ, επιτρέπονται μόνο εφόσον πληρούν τέσσερις σωρευτικώς ισχύουσες προϋποθέσεις: μη εισάγουσα δυσμενείς διακρίσεις εφαρμογή, ικανοποίηση υπερτέρων λόγων γενικού συμφέροντος, καταλληλότητα για τη διασφάλιση της πραγματοποιήσεως του επιδιωκομένου στόχου και μη υπέρβαση των ορίων αυτού που είναι αναγκαίο για την επίτευξή του [36].

84. Εφόσον η νομοθεσία του κράτους μέλους υποδοχής, καθορίζοντας το πεδίο των δραστηριοτήτων ενός νομοθετικώς κατοχυρωμένου στο έδαφος του κράτους αυτού επαγγέλματος, έχει ως αποτέλεσμα να αποκλείεται η δυνατότητα για τις αρμόδιες αρχές αυτού να χορηγήσουν άδεια μερικής προσβάσεως στις καλυπτόμενες από το εν λόγω επάγγελμα δραστηριότητες, είναι σαφές ότι η νομοθεσία αυτή (όπως αυτή της διαφοράς της κύριας δίκης) είναι δυνατό να παρακωλύει ή να καθιστά λιγότερο ελκυστική την άσκηση τόσο της ελεύθερης κυκλοφορίας των προσώπων όσο και της ελευθερίας εγκαταστάσεως.

85. Μολονότι είναι αληθές ότι η νομοθεσία αυτή εφαρμόζεται αδιακρίτως τόσο επί των υπηκόων του κράτους μέλους υποδοχής όσο και επί αυτών των λοιπών κρατών μελών, δεν μπορώ να αντιληφθώ σε ποια έκταση είναι δυνατό η νομοθεσία αυτή να ικανοποιεί υπέρτερο λόγο γενικού συμφέροντος, όπως η προστασία των καταναλωτών.

86. Πράγματι, δεν έχω πειστεί ότι, όπως προβλέπει η επίμαχη στη διαφορά της κύριας δίκης εθνική νομοθεσία, το σύνολο των εμπιπτουσών στο επάγγελμα του μηχανικού γεφυροοδοποιίας δραστηριοτήτων αποτελεί ένα αδιάσπαστο σύνολο οπότε θα ήταν αδύνατο να απομονωθεί η δραστηριότητα του υδραυλικού-μηχανικού από τις λοιπές δραστηριότητες του εν λόγω επαγγέλματος.

35 — Βλ., μεταξύ άλλων, τις αποφάσεις της 29ης Οκτωβρίου 1998, C-193/97 και C-194/97, De Castro Freitas και Escallier (Συλλογή 1998, σ. I-6747, σκέψη 23)· της 3ης Οκτωβρίου 2000, C-58/98, Corsten (Συλλογή 2000, σ. I-7919, σκέψη 31), και την προπαρατεθείσα απόφαση Mac Quen κ.λπ. (σκέψη 24).

36 — Βλ., μεταξύ άλλων, σχετικά με την ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων, την απόφαση της 31ης Μαρτίου 1993, C-19/92, Kraus (Συλλογή 1993, σ. I-1663, σκέψη 32)· προκειμένου περί της ελευθερίας εγκαταστάσεως, την προπαρατεθείσα απόφαση Gebhard (σκέψη 37)· την απόφαση της 9ης Μαρτίου 1999, C-212/97, Centros (Συλλογή 1999, σ. I-1459, σκέψη 34)· την προπαρατεθείσα απόφαση Mac Quen κ.λπ. (σκέψη 36), και την απόφαση της 6ης Νοεμβρίου 2003, C-243/01, Gambelli κ.λπ. (Συλλογή 2003, σ. I-13031, σκέψη 64).

87. A priori, τίποτα δεν εμποδίζει *αντικειμενικώς* το να διαχωριστεί, π.χ., η σχεδίαση και η κατασκευή υδραυλικών εγκαταστάσεων από τη σχεδίαση και την πραγματοποίηση έργων υποδομής για χερσαίες μεταφορές. Εξάλλου, αυτό ακριβώς προκύπτει από την υφιστάμενη στην Ιταλία κατάσταση, εφόσον, ακριβώς, οι δραστηριότητες του επαγγέλματος του υδραυλικού-μηχανικού έχουν διαχωριστεί, σ' αυτό το κράτος μέλος, από τις λοιπές δραστηριότητες οι οποίες υπάγονται, στην Ισπανία, στο επάγγελμα του μηχανικού γεφυροοδοποιίας. Έτσι, μια άδεια μερικής προσβάσεως στο επάγγελμα του μηχανικού γεφυροοδοποιίας, όπως είναι νομοθετικώς κατοχυρωμένο στην Ισπανία, ουδόλως φαίνεται να θίγει τη δυνατότητα του κατόχου διπλώματος υδραυλικού-μηχανικού, το οποίο έχει αποκτηθεί σε άλλο κράτος μέλος, να ασκήσει, στο κράτος μέλος υποδοχής, τις δραστηριότητες για τις οποίες το δίπλωμά του παρέχει πρόσβαση στο κράτος μέλος καταγωγής.

88. Κατά συνέπεια, είναι αμφίβολο το εάν η επίμαχη ισπανική νομοθεσία ανταποκρίνεται σε κάποια *αντικειμενική* ανάγκη προστασίας των καταναλωτών.

89. Κατά τα λοιπά, έστω και αν υποτεθεί ότι αυτή η εθνική νομοθεσία ικανοποιεί τη μέριμνα προστασίας των καταναλωτών, στο μέτρο που αποκλείει το να παραπλανούνται οι τελευταίοι σχετικά με την έκταση των επαγγελματικών προσόντων του ενδιαφερομένου, ένας τέτοιος κίνδυνος θα μπορούσε να μειωθεί μέσω της δυνατότητας που θα είχε το κράτος μέλος υποδοχής να απαιτήσει όπως ο εν λόγω ενδιαφερόμενος φέρει, π.χ., τον επαγγελματικό τίτλο του κράτους καταγωγής ή τον τίτλο του εκπαιδεύσεως, ενδεχομένως στη γλώσσα του κράτους μέλους καταγωγής, αποκλειομένου του επαγγελματικού τίτλου του εν λόγω κράτους μέλους υποδοχής[37]. Ένα τέτοιο μέτρο θα ήταν λιγότερο περιοριστικό, από πλευράς της ελεύθερης κυκλοφορίας των προσώπων και της ελευθερίας της εγκαταστάσεως, απ' ό,τι το να αποκλείεται οποιαδήποτε απόφαση σχετικά με μερική πρόσβαση στο οικείο νομοθετικώς κατοχυρωμένο επάγγελμα.

90. Εκ των ανωτέρω συμπεραίνω ότι πρέπει στο δεύτερο ερώτημα να δοθεί η απάντηση ότι τα άρθρα 39 ΕΚ 43 ΕΚ έχουν την έννοια ότι αντίκειται προς αυτά το να αποκλείει το κράτος μέλος υποδοχής, υπό τέτοιες περιστάσεις, τη δυνατότητα για τις αρμόδιες αρχές αυτού του κράτους να χορηγήσουν άδεια μερικής προσβάσεως στις δραστηριότητες που καλύπτονται από νομοθετικώς κατοχυρωμένο στο έδαφός του επάγγελμα, όπως αυτό του μηχανικού γεφυροοδοποιίας, για τον λόγο απλώς και μόνο ότι, σύμφωνα με τον ορισμό του επαγγέλματος αυτού που κάνει δεκτό η εθνική νομοθεσία του εν λόγω κράτους μέλους υποδοχής, οι δραστηριότητες του εν λόγω επαγγέλματος είναι μεταξύ τους αδιαχώριστες, οπότε η άδεια προσβάσεως στο επάγγελμα αυτό θα έπρεπε κατ' ανάγκη να επεκταθεί και στο σύνολο των καλυπτομένων από αυτό δραστηριοτήτων.

37 — Βλ. παραγράφους 66 και 67 των παρουσών προτάσεων.

V — Πρόταση

91. Ενόψει του συνόλου των ανωτέρω σκέψεων, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στα υποβληθέντα από το Tribunal Supremo ερωτήματα ως εξής:

«1) Δεν αντίκειται προς τις συνδυασμένες διατάξεις των άρθρων 3, στοιχείο α΄, και 4, παράγραφος 1, στοιχείο β΄, πρώτο εδάφιο, δεύτερη παύλα, της οδηγίας 89/48/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Δεκεμβρίου 1988, σχετικά με ένα γενικό σύστημα αναγνώρισης των διπλωμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης που πιστοποιούν επαγγελματική εκπαίδευση ελάχιστης διάρκειας τριών ετών, το να μπορούν οι αρμόδιες αρχές κράτους μέλους, ενώπιον των οποίων ο κάτοχος διπλώματος αποκτηθέντος σε άλλο κράτος μέλος υποβάλλει αίτηση χορηγήσεως αδείας για πρόσβαση σε επάγγελμα σχετικά με το οποίο η πρόσβαση ή η άσκηση εξαρτάται, εντός αυτού του κράτους υποδοχής, από την κατοχή διπλώματος, να κάνουν μερικώς δεκτή μια τέτοια αίτηση, εφόσον συναινεί ο ενδιαφερόμενος, απαλλάσσοντας τον τελευταίο από την υποχρέωση πραγματοποιήσεως πρακτικής ασκήσεως προσαρμογής ή υποβολής σε δοκιμασία επαρκείας και περιορίζοντας, αντιστοίχως, το περιεχόμενο της αδείας που χορηγούν μόνο στις δραστηριότητες αυτού του επαγγέλματος στις οποίες παρέχει πρόσβαση το δίπλωμα του αιτούντος, σύμφωνα με τη νομοθεσία που ισχύει στο κράτος μέλος όπου ο ενδιαφερόμενος απέκτησε το δίπλωμα, αποκλειομένων των λοιπών δραστηριοτήτων που εμπίπτουν στο εν λόγω επάγγελμα σύμφωνα με την ισχύουσα στο εν λόγω κράτος μέλος υποδοχής νομοθεσία.

2) Τα άρθρα 39 ΕΚ και 43 ΕΚ έχουν την έννοια ότι αντίκειται προς αυτά το να αποκλείει το κράτος μέλος υποδοχής, υπό τέτοιες περιστάσεις, τη δυνατότητα για τις αρμόδιες αρχές αυτού του κράτους να χορηγήσουν άδεια μερικής προσβάσεως στις δραστηριότητες που καλύπτονται από νομοθετικώς κατοχυρωμένο στο έδαφός του επάγγελμα, όπως αυτό του μηχανικού γεφυροοδοποιίας, για τον λόγο απλώς και μόνο ότι, σύμφωνα με τον ορισμό του επαγγέλματος αυτού που κάνει δεκτό η εθνική νομοθεσία του εν λόγω κράτους μέλους υποδοχής, οι δραστηριότητες του εν λόγω επαγγέλματος είναι μεταξύ τους αδιαχώριστες, οπότε μια άδεια προσβάσεως στο επάγγελμα αυτό θα έπρεπε κατ' ανάγκη να επεκταθεί και στο σύνολο των καλυπτομένων από αυτό δραστηριοτήτων.»